

HÖGSKOLAN
DALARNA

Uppsats

Överlappande gränser

Ungdomars uttryck av ett ”vi och dom” i relation till religion

Författare: Anna Andersson
Institution: Institutionen för kultur och samhälle
Handledare: Fredrik Jahnke
Examinator: Torsten Hylén
Ämne: Religionsvetenskap
Kurskod: (ska vara GRK2P4 eller GRK2NZ)
Högskolepoäng: 15 hp
Betygsdatum: 2023-02-27

Högskolan Dalarna
791 88 Falun
Sweden
Tel 023-77 80 00

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera uppsatsen i fulltext i DiVA. Publiceringen sker Open Access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av uppsatsen.

Open Access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten Open Access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (öppet tillgänglig på nätet, Open Access):

Ja

Nej

Abstract

This study was aimed to investigate how a "us and them" emerged in a group of young people's description and approaches to individuals and groups with a religious identity. As a method to investigate this, a qualitative and semi-structured interview was done with six high school students from northern Sweden. When the interviews were done, an analysis was made using a social constructionist framework in general and three constructions of a "us and them" as social, congruent and conflictual in particular. The results showed that all students used a social, congruent and conflictual creation of "us and them" related to religion in different ways. The social construction was found to be intertwined with the congruent construction in most students' descriptions. Most of the students described that a sense of fellowship and shared values is what creates an "us" and separates groups into "us and them". In the students' approaches to religions and people in general, who were incongruent with themselves, the conflictual construction of "us and them" was shown. This category included extremism, generalization of religious individuals and political views.

Denna studie syftade till att undersöka och försöka beskriva hur ett "vi och dom" framträdde i en grupp ungdomars beskrivning och förhållningssätt till individer och grupper tillhörande en religiös livsåskådning. Som metod för att undersöka detta genomfördes en kvalitativ och halvstrukturerad intervju med sex gymnasieelever på ett naturbruksgymnasium i norra Sverige. Efter genomförandet av intervjun analyserades resultatet med hjälp av ett socialkonstruktionistiskt ramverk i allmänhet och tre konstruktionerna av ett skapande av ett "vi och dom" som socialt, kongruent och konfliktuellt i synnerhet. Resultatet visade på att samtliga elever använde sig av ett socialt, kongruent och konfliktuellt skapande av ett "vi och dom" kopplat till religion på olika sätt. Den sociala konstruktionen visade sig vara sammanvävd med den kongruenta konstruktionen i de flesta elevers resonemang. Eleverna beskrev att en känsla av gemenskap och gemensamma värderingar är det som skiljer grupper åt och som skapar ett "vi och dom". I elevernas förhållningssätt till religioner och människor som de upplevde som inkongruenta med sig själva visades den konfliktuella konstruktionen av ett "vi och dom". Till denna kategori hörde generaliseringar, religiösa individer, politiska åsikter och tankar kring extremism.

Nyckelord

Ungdomar och religion, identitet, religiös identitet, politik och religion, socialkonstruktionism, kongruens, extremism

Innehåll

1.	Introduktion	5
1.1	Syfte och frågeställningar	7
2.2	Bakgrund	7
2.2.1	Ungdomar och religion	7
2.	Tidigare forskning	8
2.1	Vi och dom	8
2.2	Ungdomar, politik och religion	10
3.	Teoretiska ramverk	11
3.1	Socialkonstruktionismen	11
3.1.1	Vi och dom som socialt konstruerade	12
3.1.2	Vi och dom som kongruent konstruerade	13
3.1.3	Vi och dom som konfliktuellt konstruerade	13
4.	Material och metod	14
4.1	Material	14
4.1.1	Urval	15
4.2	Metod	15
4.2.1	Intervjuns genomförande	15
4.2.2	Forskningsetiska principer	16
4.2.3	Kvalitativ innehållsanalys	17
4.2.4	Analysens genomförande	18
5.	Resultat från intervjuerna	18
5.1	Gemenskap	19
5.1.1	Trostillhörighet	19
5.2	Splittring	24
5.2.1	Extremism	24
5.2.2	Kunskap och missförstånd	28
5.3	Sammanfattning av resultat	31
6.	Analys	32
6.1	Vi och dom som socialt och kongruent konstruerade	33
6.2	Vi och dom som konfliktuellt konstruerade	34
6.3	Sammanfattning av analys	36
6.3.1	Går det finna att eleverna konstruerar ett "vi och dom" socialt, kongruent eller konfliktuellt?	36
6.3.2	Går det urskilja någon politisk utgångspunkt i hur eleverna konstruerar ett "vi och dom" kopplat till religion?	36
7.	Diskussion och slutsats	37
7.1	Diskussion om resultat	37
7.1.1	Vi och dom socialt, kongruent och konfliktuellt konstruerande	37

7.1.2 Politik, ungdomar och religion	40
7.2 Begränsningar i studien	42
7.3 Framtida studier.....	43
Referenser	44
Bilagor.....	47
Bilaga 1: Intervjuguide.....	47
Bilaga 2: Informationsbrev	48

1. Introduktion

Under valperioden 2022 vikarierade jag som samhällslärare i årskurs 2 på en gymnasieskola där majoriteten av eleverna har en svensk etnisk bakgrund. Jag blev då varse att majoriteten av eleverna uttryckte främlingsfientliga åsikter inbäddade i ett resonemang kring varför ”vi” bör rösta på ett parti som gynnar ”oss”. Det pratades om att våra skattepengar ska gå till ”våra” äldre, till ”vi” som lever på landsbygden och behöver ha råd att köra bil samt till ”oss” som bidrar till samhället genom att betala skatt och arbeta.

Sverige har ingen statsreligion i dag och i Sverige råder religionsfrihet (Lindberg & Axner 2022, s. 123). Den svenska staten är sekulär, även om det svenska samhället inte är det. Med det menas att Sverige idag är ett mångkulturellt land, utan någon statsreligion. I den svenska politiken har denna mångkultur ofta kopplats samman med problem i samhället. Gängkriminalitet är exempelvis en fråga som av många ungdomar uppfattas som problematiskt och som direkt eller indirekt kopplas samman med en ”annan” religion. Det är också detta jag uppfattat hos de elever jag arbetat med i politiska frågor. Religion har politiserats och kommit att bli en del av de negativa uppfattningarna i vårt samhälle. Jag har upplevt att ”de andra” hos mina elever ofta kopplats till en annan etnicitet i diskussionen kring politiska frågor.

Etnologen Caroline Ljungberg (2005, s. 122) förklarar att människors identitetsskapande involverar flera faktorer som samverkar och att det av den anledningen är svårt att avgöra vilka faktorer som är mest avgörande för ett identitetsskapande och således ett skapande av ett ”vi och dom”. Under ovan nämnda period väcktes hos mig en nyfikenhet över vilka faktorer som spelar roll för elevernas uttryck av åsikter. Det skapades ett intresse hos mig att undersöka vilken eller vilka faktorer som verkar mest avgörande för elevernas skapande av ett ”vi och dom” kopplat till andra etniciteter. Eftersom det för mig redan var tydligt att det främlingsfientliga dominerade i diskussionen om politik och andra etniciteter bland mina elever, började jag fundera över hur eleverna skulle uttrycka sig om diskussionen skulle utgå från religion i stället för politiska frågor.

Enligt Professor Nira Yuval-Davis (2020, s. 279) kan en person antingen identifiera sig som tillhörande en grupp eller icke tillhörande en grupp. Utmärkande för gruppen är att den innehåller medlemmar som identifierar sig med varandra på ett sådant vis att de känner en gemenskap med de andra gruppmedlemmarna. Denna identifikation har ofta gränser som kan vara mer eller mindre tydliga. Ett ”vi

och ”dom” såväl som ett ”jag” och ”inte jag” utgörs av överlappande gränser, vilka ses kunna skapas av sociala, kongruenta och/eller konfliktuella faktorer.

Författaren Stig Fhanér (2010, s. 94) menar att om det går att urskilja ett mönster där barndomen, familjen och samhällsstrukturen verkar ha en påverkan på skapandet av identitet och grupptillhörighet, kan ett ”vi och dom” ses som socialt konstruerat. Ur den sociala konstruktionen ses människan anpassa sig, både medvetet och omedvetet, till sin omgivning. När denna anpassning och en människas innersta åsikter stämmer överens ses en kongruens råda mellan omgivningen och självet. Med det menas att känslan av samhörighet, åsikter och identitet upplevs som äkta och innerlig. En social konstruktion av ”vi och dom” skulle både kunna innefatta en känsla av kongruens och en känsla av inkongruens. Med inkongruens menas då det motsatta till samhörighet, åsikter och identiteter som äkta och innerliga. En människa skulle således kunna formas av den sociala konstruktionen och samtidigt inte känna att denne identifierar sig med den grupp den tillhör socialt.

Detta är något jag har tänkt på kan vara vanligt bland ungdomar som anpassar sig till den sociala gruppen de tillhör, men kanske inte alltid utgår från vad de själva egentligen tycker. Gruppträck är ett exempel på en sådan situation där den sociala konstruktionen kan vara närvarande samtidigt som det inte råder en kongruens mellan personerna i gruppen. Gällande ett kongruent konstruerande av ”vi och dom” gäller också att människor känner sig kongruenta med människor som de känner är lika dem själva (Fhanér 2010, s. 94). När denna kongruens är äkta skapas ett starkt ”vi”.

När ett ”vi och dom” skapas konfliktuellt finns där ofta en känsla av rädsla och ilska gentemot en annan grupp. Beteendeforskaren Charlotta Einarsson (1996, s. 10) beskriver det som intergruppskonflikter, där en grupp tenderar att ha negativa attityder gentemot en annan grupp, samtidigt som de anser att den grupp de tillhör är den goda. Detta konstruerande av ett ”vi och dom” är det jag tycker mig ha sett hos mina elever i samband med politiska diskussioner. Det är denna uppdelning av intergruppskonflikter som jag anvisar till främlingsfientlighet.

Från mina egna erfarenheter av elevers uttalande om främlingsfientlighet kopplat till politik väcktes ett intresse hos mig för att ta reda på hur stor del av det främmande som egentligen innefattade en annan religionstillhörighet. Av den anledningen blev jag nyfiken på hur elever i gymnasieålder samtalat kring religion ur ett ”vi och dom” perspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka och beskriva hur ett ”vi och dom” framträder i en grupp ungdomars beskrivning av deras förhållningssätt till individer eller grupper som tillhör en religiös livsåskådning.

Frågeställningarna är:

1. Hur framträder konstruktioner av ett ”vi och dom” i relation till ett socialt, kongruent och konfliktuellt perspektiv hos elever på en svensk etnisk skola?
2. Hur framstår politik kopplat till ett konstruerande av ett ”vi och dom” i förhållande till religion hos elever på en svensk etnisk skola?

2.2 Bakgrund

Nedan beskrivs en bakgrund kring ungdomars förhållande till religion och andra kulturer. Det belyses hur erfarenheten av mångkultur skiljer sig åt beroende på var i landet man bor och på vilken typ av gymnasieskola man går i. Detta för att ge en bakgrundsblick över vilka förutsättningar till ett förhållningssätt gentemot religion, religiösa människor och andra kulturer som deltagarna i denna studie kan förväntas ha.

2.2.1 Ungdomar och religion

Jonsson, Mood och Treuter (2022, s. 29) belyser en skillnad mellan ungdomar med svensk respektive utländsk bakgrund när det gäller religionstillhörighet. 70 – 75 % bland ungdomar med utländsk bakgrund har i deras undersökning enats om att religion är ganska eller mycket viktigt för dem. Endast 14 % av ungdomar med svensk bakgrund uppger detsamma. När det gäller val av gymnasieskola har det visats en kraftig underrepresentation bland elever med utländsk bakgrund på yrkesutbildningar (Jonsson, Mood & Treuter 2022, s. 17). Elevsammansättningen inom skolan har således visats skilja sig kraftigt och detta både beroende på skolans lokalisering i landet och huruvida det handlar om ett yrkesgymnasium eller ett studieförberedande gymnasium. På skolor där det är en överrepresentation av

elever med svensk bakgrund verkar en genomgående faktor vara att tvärkulturella vänskaper är sällsynta. Denna studie har genomförts på just en sådan skola, där mötet med andra kulturer är kraftigt förminskat. Gymnasieskolan där studien genomförts är ett yrkesgymnasium och lokalisationen i landet är på landsbygden i Norrland, där den svenska bakgrunden är övervägande den mångkulturella.

När det gäller uppdelning bland unga svenskar idag verkar en kombination av boendesegregation, uppväxtvillkor, etnicitet samt skillnad i religiositet och värderingar vara viktiga beståndsdelar (Jonsson, Mood & Treuter 2022, s. 15). Dessa beståndsdelar behöver inte alla var avgörande, utan ungdomar som delar socioekonomiska egenskaper och bostadsort kan ändå uppleva sig åtskilda från dem med andra kulturella värderingar. På samma sätt varierar ungdomars bild av religion. En del kopplar samman religion med något gudomligt, en del som något personligt och en del som ett uttryck för en identitet (Klingenberg & Lövheim 2019, s. 11). Dessutom verkar synen på religion inte bara vara att religion uttrycks genom typiska religiösa handlingar, utan också genom att religion ses kunna uttryckas genom kläder, musik, mat eller att avstå från att exempelvis dricka alkohol (Klingenberg & Lövheim 2019, s. 18).

2. Tidigare forskning

I min sökning efter tidigare forskning stod det tydligt att det finns en hel del tidigare forskning kring föreställningen om ”vi och dom” i relation till religion. I Synnerhet utifrån en mångkulturell kontext samt till ett ”dom” gentemot islam som religiös livsåskådning. Mycket av den tidigare forskningen hittade jag genom att söka i databasen i högskolan i Dalarnas bibliotekskatalog. Google scholar användes också som sökverktyg. I båda fallen valdes forskning som var ”peer reviewed” ut. Artiklar som refererat intressanta artiklar samt intressanta referenser i de lästa artiklarna fungerade också som sökväg efter tidigare forskning. Nedan kommer jag att beskriva ett urval av tidigare forskning kopplat till ett ungdomar, religion och ”vi och dom” samt till ungdomar och politik med koppling till religion.

2.1 Vi och dom

I artikeln *”One needs to be free: making sense of young people’s talk about religion in multicultural Sweden”* har Anders Sjöborg (2016) från Uppsala universitet undersökt hur svenska gymnasieelever pratar om religion. I studien genomfördes en fokusgruppsintervju med 45 gymnasieelever i sex olika kommuner i Sverige. En jämförelse gjordes mellan de som identifierade sig som religiösa och de som

identifierade sig som icke religiösa. Sjöborg (2016, s. 9) kom fram till att svenska och sekulära ungdomar identifierar sig med ett "vi" som är reflekterande och självständiga gentemot ett "dom" som är religiösa och ses som oreflekterade och utbildade. De elever som identifierade sig som icke-religiösa uttryckte exempelvis att religion är något som folk trodde på förr, när de inte visste bättre (Sjöborg 2016, s. 121). De som identifierade sig som icke-religiösa uttryckte också en förståelse för att religiösa människor har en tro genom att hänvisa till uppfostrans kraft och hjälplösheten i att inte kunna välja sin tro på egen hand.

I avhandlingen *"Tolkningar, förhandlingar och tystnader – elevers tal om religion i det mångkulturella och postkoloniala rummet"* har Kerstin von Brömssen utforskat högstadieelevers diskursiva konstruktioner av sin egen och andras religion (von Brömssen 2003, s. 2). von Brömssen (2003, s. 208) kom även hon fram till att svenska ungdomar tenderar att kategorisera ett "vi och dom" utifrån religion och identitet. von Brömssen (2003, s. 323) identifierade en tystnadens tolerans i att de etniskt svenska eleverna hade en inställning av att tolerera och stå ut med andras religion, med en underton av att andras religion inte rör dem. De såg att "de andra" har en religion, men inte "vi". von Brömssen (2003, s. 322) kunde urskilja att de etniskt svenska eleverna sökte efter en rationell och världslig grund för sin tro, där en syn på religion var som "enfaldig" och "gammaldags". Många etniskt svenska elever positionerade sig som ett "vi" mot "dom" i samtalet om religion (von Brömssen 2003, s. 307).

Denna uppdelning visades tydligast i att de talades om ett "vi" som inte har en religion och ett "dom" som har en religion. En elev grupperade "invandrare" i motsats till hur hen identifierade sig själv och sina kamrater som "svennar" (von Brömssen 2003, s. 272). Det visade sig att elever med svensk bakgrund inte använder religion som en meningsfull skapare av identitet (von Brömssen 2003, s. 308).

I avhandlingen *"Religious education in contemporary pluralistic Sweden"* har Karin Kittelmann Flesner (2015) undersökt religionsundervisningens konstruktion på gymnasieskolan. Genom deltagande observation kunde Kittelmann Flesner (2015, s. 267) se att ett "vi och dom" kunde urskiljas, där ett "vi" karaktäriserades av en identitet baserad på anti-muslimitet, snarare än på en kristen identitet. En sekulär diskurs framträdde i studien, där icke-religiositet beskrevs som något neutralt och opartiskt i förhållande till ämnet. "Viet" i klassrummet identifierades som icke-religiösa samtidigt som svenskhet förknippades med den lutherska kristendomen och detta trots att det visades ett starkt avståndstagande från "viet" mot att se sig själva som religiösa eller troende (Kittelmann Flesner 2015, s. 291). I studien uttrycktes religiositet som något främmande i allmänhet och Islam i synnerhet. I samtliga klassrum diskuteras Islam som associerad med extremism och terrorism.

I avhandlingen *”Living simultaneity: on religion among semi-cultural Swedes”* utförde Anna af Burén (2015) en analys av intervju- och enkätmaterial från personer i olika åldrar, som varken identifierade sig som aktiva inom ett religiöst samfund eller fientligt inställda till religion. af Burén (2015, s. 218) visade på en ”både och” position till religion och att den ”religiösa andre” egentligen inte ses som så radikalt annorlunda än de som betraktar sig som sekulära och icke religiösa. Intervjupersonerna väx-
lade mellan att kritisk granska upplevelser av verkligheten och att inte göra det (af Burén 2015, s. 220). I af Buréns (2015) diskussion kring ett ”vi och dom” kopplat till religiösa livsåskådningar kunde en tendens till samtidighet urskiljas, där intervjupersonerna i studien inte aktivt valde att identifiera sig med den ena eller den andra (af Burén 2015, s. 218). Samtidigheten karaktäriserades av att kategoriseringar av grupper sker genom brist på överensstämmelse, snarare än av likformighet (af Burén 2015, s. 219).

2.2 Ungdomar, politik och religion

I artikeln *Young people’s attitudes towards Muslims in Sweden* av Pieter Bevelander och Jonas Otterbeck (2010) undersöktes ungdomars attityder gentemot muslimer i Sverige samt sambanden mellan dessa attityder och olika bakgrundsfaktorer. 9498 icke muslimska ungdomar mellan 15 – 19 år deltog i studien. Huvudresultatet visade att bland annat politiska faktorer på samhälls nivå verkar ha en inverkan på ungdomars attityder till muslimer (Bevelander & Otterbeck 2010, s. 19). I kommuner där högerpopulistiska partier dominerar sågs det finnas fler negativa attityder gentemot muslimer bland unga (Bevelander & Otterbeck 2010, s. 16). Det kunde urskiljas att ungdomar som känner en person som är muslim har en betydligt mer positiv inställning till muslimer i förhållande till de som inte gör det (Bevelander & Otterbeck 2010, s. 15). Det sågs också att elever till föräldrar som engagerar sig i sina barns fritidsaktiviteter och liv har en mer positiv attityd gentemot muslimer (Bevelander & Otterbeck 2010, s. 17).

I avhandlingen *”Religion och politik i hybrida mediemiljöer – en analys av kommentarer till nyheter om miljöpartiet, Kristdemokraterna och sverigedemokraterna på Facebook”* analyserade Linnea Jensdotter (2021) relationen mellan religion och politik, placerad i hybrida mediarum i Sverige. Detta gjorde hon med utgångspunkt att konflikter i den politiska debatten alltmer börjar handla om värdefrågor med religiösa inslag. Jensdotter (2021, s. 234) visade på att religion är ett objekt i den politiska debatten. Hon observerade fyra diskurser kopplat till Sverigedemokraterna och kyrkovalet 2017; den sekulära diskursen, religion som hot-diskursen, det står samma sak i bibeln-diskursen samt

den antimuslimska diskursen. Religion visade sig länkas samman med krig och elände, framför allt i en diskussion som inkluderade islam. Detta menar hon visar på att islam har fått en speciell funktion i den politiska debatten i Sverige, där islam används som en kontrastmarkör mot det sekulära eller kristna Sverige.

3. Teoretiska ramverk

I denna studie har jag inspirerats av psykologen Vivian Burrs karakteristik av socialkonstruktionismen samt de tre konstruktionerna av ett ”vi och dom” som socialt, kongruent och konfliktuellt. Dessa konstruktioner är alla sammankopplade med socialkonstruktionismen på sina håll och fungerar i denna studie som det primära teoretiska ramverket för analysen av resultatet.

3.1 Socialkonstruktionismen

Vivian Burr (2015, s. 6) beskriver att grunden i socialkonstruktionismen är att det inte finns någon generell sanning eftersom konstruktioner av verkligheten är en produkt av miljömässiga och sociala faktorer, snarare än biologiska. Fokus inom socialkonstruktionismen är alltså på att vi inte föds med en uppsättning egenskaper och åsikter, utan att dessa formas av vår sociala omgivning. Detta gör också att den sociala omgivningen påverkar hur vår bild av verkligheten ser ut. Eftersom fokus i denna studie är på religiösa livsåskådningar och politiska ståndpunkter, används teorin med utgångspunkt för analys av sådana verkligheter.

Grunden inom socialkonstruktionismen är att det inte finns någon generell sanning (Burr 2015, s. 6). Konstruktioner av verkligheten är ett resultat av miljömässiga och sociala faktorer, snarare än biologiska. Kärnan inom socialkonstruktionismen är således att människan inte föds med en uppsättning av politiska åsikter eller religiösa livsåskådningar, utan att dessa formas av vår sociala omgivning under livets gång. Detta gör att den sociala omgivningen påverkar hur vår bild av verkligheten ser ut. Burr (2015, s. 4) menar att den egna bilden av verkligheten skapas genom dagliga interaktioner. Människan ses påverkas omedvetet av hur den egna bilden tas emot och hur den sedan skapas. Interaktioner skapar en mängd olika möjliga sociala konstruktioner av olika händelser och detta bidrar i sin tur till att den egna bilden av verkligheten erbjuds ytterligare konstruktioner. Den subjektiva bilden av verkligheten kan alltså påverkas av andras subjektiva bilder under livets gång (Burr 2015, s. 5).

Enligt socialkonstruktionismen har människan en naturlig fallenhet för att kategorisera. Dessa kategoriseringar sker utifrån rådande sociala samhällsstruktur och sociala kontext. Vi tycks ursprungligen exempelvis dela upp vårt kön i två kategorier: män och kvinnor. Men är detta en sanningsenlig uppfattning av kön? Ja, kanske var det en sanningsenlig uppfattning av kön för länge sedan, innan debatten kring transsexualitet, könsdysfori och liknande könsuttryck blev verkliga. I dagens samhälle finns inte längre endast två kön. Det vi tidigare kategoriserat som maskulinitet och femininitet i en kultur, kan oundvikligen vara förbundna med kön. Dessa kategoriseringar hänger snarare samman med den kultur och sociala livsvärld som lever i och det är med denna utgångspunkt denna studie bemöter elevernas kategoriseringar kopplat till religion och politik. Nedan beskrivs de underkategorier under socialkonstruktionismen som i studien fungerar som det primära teoretiska ramverket för analys.

3.1.1 Vi och dom som socialt konstruerade

I denna uppsats ses ett ”vi och dom” som socialt konstruerat hänvisa till den sociala närmiljön och samhällsstrukturen. Den sociala närmiljön innefattar familj och vänner medan den sociala samhällsstrukturen innefattar organisationer, maktrelationer och skolan (Fhanér 2010, s. 23). Inom socialkonstruktionistiska teorier är föreställningar om den sociala verkligheten som överförs till barnet av särskild betydelse. Det ses nämligen förekomma ett beroendeförhållande mellan samhällsstrukturen, familjen och hur barnet sedan formas. Den socialt konstruerade människan innebär en social reproduktion av individer, som omedvetet anpassar sig till den rådande omgivningen och samhällsstrukturen. För en vuxen person har livet inneburit mer eller mindre starkt formade situationer och för det gäller att olika individer ses ha formats på olika sätt genom olika typer av situationer (Fhanér 2010, s. 26).

Kategoriseringen av ett ”vi och dom” ses i denna studie som en naturlig del av det sociala livet, men också någonting som kan skapa onödiga klyftor mellan människor. Gustafson (2006, s. 32) menar att det är omöjligt för människor att undvika att kategorisera andra människor. Det viktiga är att se att alla kategoriseringar är komplexa och förhandlingsbara. I en viss ålder kan det vara naturligt att kategorisera utifrån ålder, medan det i en annan ålder kan vara relevant att kategorisera utifrån etnicitet. Ett ”vi och dom” som socialt konstruerat handlar bland annat om gemenskap. Den svenska gemenskapen föreställs som homogen och utmärks genom att svenskar bildar en helhet byggd av en gemensam historia, gemensamma värderingar och ett gemensamt språk (Des loy Reyes 2005, s. 11).

3.1.2 Vi och dom som kongruent konstruerade

När människors åsikter, beteenden och känslor överensstämmer med varandra, uppstår en känsla av tillhörighet gentemot varandra (Fhanér 2010, s. 94). Detta kallas för kongruens och är en viktig del av människans sociala interaktion. Kongruens mellan människor påverkar hur väl vi förstår och uppskattar varandra. I den här studien syftar ett ”vi och dom” som kongruent konstruerade att handla om att en person upplever en högre nivå av social acceptans och tillit när de är kongruenta med den andre. I studien syftar ett ”vi och dom” som kongruent konstruerade inte i första hand på att ”dom” är något fel och ”vi” något rätt, utan snarare som att ”vi” ger eller inte ger en gemenskap beroende på hur kongruenta vi är.

Som exempel hur kongruens kan beskrivas kopplat till socialkonstruktionismen beskrivs nedan ett tillstånd som kallas för Rogers kongruens (Fhanér 2010, s. 94). Rogers kongruens innebär att människan, redan från födseln, formas och övertar uppfattningar som föräldrar och personer i närmiljön anses som önskvärda. Upplevelser värderas av omgivningen som antingen positiva eller negativa. De positiva upplevelserna ger barnet en bekräftelse av att vara på rätt väg. Ju äldre barnet blir, desto fler egna kategorier från en utökad omgivning lägger barnen till på de kategorier som redan finns. En optimal kongruens uppstår alltså när både källan från omgivningen och källan från självet stämmer överens med varandra (Fhanér 2010, s. 94). I annat fall kommer en känsla av inkongruens att uppstå.

Detta kongruenta konstruerande kan vid en första anblick likna med sociala konstruerandet. I denna uppsats ligger skillnaden i att ett socialt konstruerande inte behöver innebära att individen upplever sig som kongruent med sitt ”vi”, medan ett kongruens konstruerande förutsätter att individen gör det. När ett ”vi och dom” är socialt konstruerat kan en inkongruens mellan individerna i gruppen ändå finnas, exempelvis genom att en medlem uttrycker åsikter denne inte har, för att gruppen gör det. När medlemmar i en grupp är kongruenta med varandra ses alltså en samstämmighet råda mellan den uttrycka åsikten, den egentligen åsikten och gruppens åsikt.

3.1.3 Vi och dom som konfliktuellt konstruerade

Enligt socialkonstruktivismen är etnicitet konstruerat socialt genom historia och socioekonomiska processer (Lindholm Schultz 2002, s. 67). När en konflikt ske kan etniciteten och gränsdragningarna

mellan olika etniciteter starka stereotyper och fiendebilder (Lindholm Schultz 2002, s. 70). Den egna etniska gruppen ger en känsla av samhörighet, där en rädsla och osäkerhet gentemot den andra etniska gruppen kan leda till ilska och konflikter.

”Vi och dom” som konfliktuellt konstruerade ämnen i denna studie syftar till intergruppskonflikter, där ett ”vi” och ”dom” uppfattas som fiktiva motsättningar som bygger på fördomar hos den ena gruppen om en annan (Einarsson 1996, s. 3, 7). Intergruppskonflikter ses alltså i denna studie som två grupper som tenderar att ha negativa attityder gentemot en annan grupp samtidigt som de anser att den egna gruppen är den goda (Einarsson 1996, s. 10). Detta ses i denna studie kunna bibehålla en negativ och stereotyp bild av andra grupper, där främlingsfientligheten ökar medan interaktionen minskar. Konflikter mellan grupper är kanske tydligast när de är reella. ”Vi och dom” som konfliktuellt konstruerade ämnen också innefattar negativa attityder och stereotypa bilder som är fiktiva, i den meningen att de inte alltid är uttalade mellan grupperna och inte heller baserade på en verklig grund.

4. Material och metod

I detta avsnitt presenteras det material som ligger till grund för studien samt hur urvalet skedde och vilka problem som uppstod i denna fas. Därefter följer en presentation av den metod som ligger till grund för att uppfylla studiens syfte och besvara studiens frågeställningar.

4.1 Material

Berättelser lär oss saker, socialiserar och skapar gemenskap (Robertson 2018, s. 219). Det är genom berättelser i olika former som vi får vårt samhälle begripligt för oss. I studier av socialt liv, oavsett område, behöver en intressera sig för narrativet som en form av kunskap. I denna studie är jag intresserad av svensk etniska elevers personliga beskrivningar och unika upplevelser av sin relation till religion ur ett ”vi och dom” perspektiv. Dessa beskrivningar och upplevelser har jag försökt skapa genom att samtala med eleverna. Materialet består alltså av elevernas upplevelser, erfarenheter, tankar och åsikter om sin egen relation till religiösa människor och grupper.

4.1.1 Urval

I denna studie har jag valt att intervjua elever som befinner sig i den kontext och sammanhang som jag tidigare observerat den främlingsfientliga ”vi och dom” andan hos. Det innebär att jag har intervjuat elever på samma icke mångkulturella gymnasieskola som jag arbetar på. Skolan är liten, programmen är få och de flesta elever kommer från inlandet och mindre byar i Norrland, där mötet med varierande religionstillhörigheter varit begränsat. Eftersom det av ovan nämnda anledning fanns en risk för beroendeställning, valde jag att utföra intervjuerna på elever i årskurs 1, som jag ännu inte haft någon pedagogisk relation till. Eleverna blev tillfrågade av mig personligen, då jag också gjorde urvalet att inte ta med personer med någon neuropsykiatrisk eller intellektuell funktionsvariation. Detta också för att minimera en beroendeställning. Sex elever tackade ja. Två av eleverna ville inte utföra intervjuerna enskilt, utan önskade att få göra det i grupp.

4.2 Metod

4.2.1 Intervjuns genomförande

Den halvstrukturerade intervjun karakteriseras av struktur och flexibilitet på samma gång (Gillham 2008, s. 103). Strukturen står för att utvecklingsprocessen i utformning av frågor görs på ett sådant sätt att frågorna håller sig till ämnet, att likvärdiga saker täcks in i frågorna samt att intervjupersonerna leds med hjälp av följdfrågor där det behövs. Flexibiliteten står för att frågorna är öppna, där frågan lämnar åt intervjupersonen att svara hur den vill, med minsta påverkan av intervjuaren.

Inför denna studie utformades frågor, där ett ”vi och dom” perspektiv inte skulle vara uppenbart i de inledande frågorna. Detta gjordes först i slutet med en förhoppning om att initialt få till ett naturligt och icke påtvingat samtal kring ”vi och dom”. Till frågorna utformades möjliga följdfrågor som stöd för mig i min roll som intervjuare. Min ambition var att intervjun skulle vara öppen, fri och med en bra dynamik samtidigt som jag ville ha en ram inom ämnet att förhålla mig till, därav mitt val av halvstrukturerad intervju.

När intervjumallen och urvalet av deltagare till studien var färdiga bestämdes en dag och tid för varje intervju. Informationsbrevet och samtyckesblanketten lästes igenom och fylldes i tillsammans med deltagaren innan intervjuns genomförande men i samband med intervjutillfället. Intervjuerna genomfördes i ett grupprum på skolan, med minimerande risker för störningsmoment. Eleverna intervjuades

innan skoldagens start, efter skolan samt under lunchrasten. Eleverna fick själva bestämma vad som passade dem bäst.

Riktlinjen för tidsåtgången för varje intervju var 20 minuter. Den kortaste intervjun varade i 17 minuter och den längsta intervjun varade i 32 minuter. Ett mönster kunde urskiljas i att de intervjuer som genomfördes innan skoldagen börjats samt på lunchrasten var något kortare än de som genomfördes efter skoldagens slut. Alla frågorna i intervjumallen blev trots denna tidsskillnad ställda, om än med varierande mängd i svar. Gillham (2008, s. 168) beskriver att transkribering bör ske direkt efter intervjutillfället om det är möjligt. Detta för att det underlättar tolkningen och förståelsen av samtalet, då minnet från intervjutillfället fortfarande är färskt. Av den anledningen placerade jag intervjuerna på olika dagar.

Intervjuerna spelades in med hjälp av en dator. Ljudfilerna sparades på en usb-sticka och raderades från datorn under tiden de inte aktivt arbetades med. USB-stickan förvarades på en säker plats. Under transkriberingen förvarades dokumenten likaså på en usb-sticka och kodades med andra namn för anonymitet.

4.2.2 Forskningsetiska principer

Bill Gillham (2008, s. 30) beskriver att en forskningsintervju kan liknas med ett terapeutiskt samtal. Förtroende och förmågan att hantera ett förtroende är viktigt för intervjuaren att ha i åtanke. Gillham (2008, s. 30 – 38) beskriver nio rubriker kopplade till intervjuandets etik. Innehållet under dessa rubriker, tillsammans med allmänna forskningsetiska dokument (Högskolan i Dalarna 2017) har fungerat som en riktlinje i mitt möte med intervjupersonerna i denna studie.

I denna studie bedömdes undersökningen kunna vara etiskt problematisk, i avseendet att intervjupersonerna ämnade vara elever som går på den skola jag arbetar på. Risken för beroendeställning förväntades kunna vara hög. Av den anledningen skickades en anmälan av studien till FEN (forskningsetiska nämnden) för granskning. Granskningen gav rekommendationen att inte intervju elever som jag hade en direkt lärar-elevrelation till. Rekryteringen gjordes därefter med utgångspunkt från dessa rekommendationer och jag valde att tillfråga elever som inte gick i mina kurser.

Trots att jag gjorde mitt urval utifrån frågeställningen kring en beroendeställning, riskerades mina samtal med eleverna ändå präglas av en gräns där ett samtycke inte kunde förväntas vara självklar, framför allt gällande frågan kring beroendeställning. Trots att jag inte hade någon personlig lärarroll med de intervjuade eleverna var jag tvungen att ha i åtanke att de hade en uppmålad bild av vem jag var ändå. Jag arbetar trots allt på samma skola som eleverna i studien går på. Elevernas bild av mig skulle kunnat vara ”läraren” eller ”Anna på stödet”. Därför var jag tvungen att ha i bejakande och acceptera det faktum att det skulle kunna komma att påverka vårt samtal och den etiska aspekten.

För att tydliggöra våra roller valde jag att läsa informationsbrevet tillsammans med eleverna. Jag lade ner tid på att informera och föra en dialog, både skriftligt och muntligt om studiens konfidentialitet, säkerhet, publicering och anonymitet. Samtliga intervjudeltagare var över 15 år, varför inget samtycke från vårdnadshavare behövdes. Jag specificerade min roll som student i kontexten och att jag i samtalen inte hade någon lärarroll. Innan eleverna skrev på samtyckesformuläret pratade vi noga igenom studiens syfte och vad som förväntades av eleverna under och efter intervjun. Detta gjordes för att se till att inga missförstånd skulle uppstå gällande studiens krav på intervjupersonen (Gillham 2008, s. 31). Intervjudeltagarna fick både en kort sammanfattning om vad vi pratat om under intervjutillfället samt erbjudandet om att ta del av utskriften innan publicering.

Inga personliga uppgifter samlades in under studiens gång, varför ingen anmälan till Högskolans data-skyddsombud behövdes. Redan under inspelningen och transkriberingen kodades intervjuerna och namngavs med figurerade namn.

4.2.3 Kvalitativ innehållsanalys

I denna studie har en kvalitativ innehållsanalys använts. En kvalitativ innehållsanalys karaktäriseras av att man systematiskt bryter ner intervjuinnehållet till kategorier som ämnar att besvara studiens frågeställningar (Boréus & Kohl 2021, s. 50). Boréus och Kohl (2021, s. 56) beskriver att den kvalitativa innehållsanalysen är en delvis induktiv analys, i den bemärkelsen att forskaren kan starta från förutbestämda och breda teman, där underkategorier växer fram i arbetet med intervjuinnehållet. Med det menas att intervjuans analys inte startar utifrån ett blankt blad, utan att där finns en styrande del, kopplat till studiens frågeställningar. I denna studie har jag delvis agerat som aktör i skapandet av kategorier. Studiens frågeställningar samt det teoretiska ramverket har styrt hur de breda temana skapats. Det betyder att tanken på det sociala, kongruenta och konfliktuella konstruerandet fanns med i skapandet av temana. Likaså den politiska och främlingsfientliga aspekten.

4.2.4 Analysens genomförande

Efter varje intervju transkriberades den. Redan under transkriberingens gång formades kategorier med frågeställningarna och teorierna som ramverk. Jag letade efter utsagor som upprepades i intervjuerna. Citat kopplat till utsagorna markerades i transkriberingen och klistrades sedan in i ett tomt dokument. Varje intervjudeltagares utsagor och citat markerades med varsin färg för att på ett tydligt sätt kunna separera men urskilja gemensamma mönster hos deltagarna. Ambitionen under analysens gång var att det skulle ske ett växelspel mellan kategoriseringarna och transkriberingen.

Denna upprepningsprocess är sakens natur: den är inte linjär, utan ganska rörig. Men ur detta framgår hur man kan organisera de mer allmänna meningar som härrör från olika redogörelser (Gillham 2008, s. 185).

Därefter skapades teman utifrån utsagorna och citaten; gemenskap respektive splittring. Under dessa teman placerades sedan kategorierna som underkategorier; trostillhörighet, vänner och familj, extremism samt kunskap och missförstånd.

Gillham (2008, s. 186) beskriver att skapandet av kategorier kan bli för deskriptiva, i den meningen att kategorierna blir för snäva och således för många för att det ska kunna bli en bra kategorisering. Eftersom det i denna studie endast medverkade 6 deltagare, arbetade jag med kategoriseringen i syfte att göra kategorierna och underkategorierna breda snarare än snäva.

5. Resultat från intervjuerna

I denna del presenteras det insamlade materialet utefter de centrala teman och underkategorier som studien funnit. Därefter analyseras empirin med hjälp av studiens teoretiska ramverk. Huvuduppdelningen i kapitlets inledning är utsagor om gemenskap respektive splittring.

Sex svensk etniska elever på en icke mångkulturell skola deltog i studien. Samtliga namn är utbytta till: Emelie, Linus, Ingrid, Lisa, Olle och Emil.

Emelie är uppvuxen i en kristen kontext inom pingstkyrkan. Hon definierar sig själv som aktivt troende. Även Linus är uppvuxen inom pingstkyrkan och inom en politiskt aktiv familj. Han definierar sig inte som troende. Linus är engagerad i politiska frågor och har en förhoppning om att vara politiskt

aktiv inom det röda blocket i framtiden. Varken Ingrid, Lisa, Olle eller Emil har vuxit upp i en religiös kontext. Ingrid är döpt och konfirmerad och tror att hon är medlem i svenska kyrkan, men hon definierar varken sin familj eller sig själv som troende. Lisa är osäker på om hon är konfirmerad men minns att hon som liten gick på något som hette ”kyrkans ungdom”. Hon definierar sig inte som troende inom någon världsreligion, men funderar ibland på om hon är andligt lagd. Både Olle och Emil uttrycker att de är ateister.

5.1 Gemenskap

Det centrala temat ”gemenskap” innefattar elevernas tal kring religion som något som kan binda samman människor och skapa en känsla av ”vi”. Familj och vänner omnämns också som en faktor som på olika sätt bidrar till en gemenskap och såldes en känsla av ”vi”. Nedan beskrivs underkategorierna ”trostillhörighet” samt ”familj och vänner”. Hur en människa känner gemenskap med andra.

5.1.1 Trostillhörighet

Emelie tillhör pingstkyrkan och är aktivt troende. Hon beskriver att hon upplever att kristendomen binder ihop till en gemenskap. Hon beskriver kristendomen som den ”snälla” religionen, då hon anser att det finns en öppenhet till trostillhörighet där samt att människan ses vara fri att tro vad den vill.

Emelie beskriver att målet med pingstkyrkan som församling är att det ska finnas en gemenskap som överskrider de grupperingar som finns naturligt. Emelie beskriver att hon inte bara känner gemenskap till personer som tillhör pingstkyrkan. Hon berättar att hon känner gemenskap med andra kristna människor över lag och att det för henne inte spelar någon roll om det är en pingstkyrka eller annan kyrka inom kristendomen som hon besöker:

Om det bara är en kristen kyrka tycker jag... så kan man ju tänka att det här är mina andliga syskon... så det binder ihop på det sättet (Emelie)

Även Linus har en relation till Pingstkyrkan. Han definierar sig inte som troende, men är uppväxt i en kristen familj som regelbundet besöker pingstkyrkan. Han anser sig, trots att han inte själv är troende, känna gemenskap med församlingen. Han brukar regelbundet åka dit tillsammans med sin familj och beskriver att han inte tycker att gemenskapen inom kyrkan bara behöver grunda sig på en gemensam tro:

Alltså då far man liksom till kyrkan och så är man liksom... det är inte bara för religionens skull som man far dit... alltså då far man dit för att träffa folk och liksom fikar... (Linus)

Linus beskriver, till skillnad från Emelie, att han tror att gemenskapen är uppdelade i grupper utefter vilken kristen kyrka en människa tillhör. Han beskriver att Svenska kyrkan och pingstkyrkan utgår från samma religion men att de ändå är olika trossamfund, som i sin tur kan göra att människor delar upp sig i olika grupper. Han beskriver att han tänker att det kan finnas folk som inte vill umgås med varandra baserat på vilken trossamfund de tillhör:

Jag skulle aldrig liksom döma någon för att dom tror något annat än mig, men jag kan tänka mig att folk... liksom kan sluta umgås med någon bara för att de tror på någon annan religion eller tro som en själva (Linus)

Linus förklarar vidare att den gemenskap som religionen ger till människor bygger på en gemensam grund av tankar och värderingar:

Det är väl lättare att fungera tillsammans... alltså som små grupper... så är det ju lättare att förstå varandra om man har samma tankar och värderingar och så där (Linus)

Ingrid, som inte identifierar sig som troende, beskriver att det finns egenskaper hos människor som både bidrar till en känsla av gemenskap och till en känsla av att inte ingå i en gemenskap. Hon förklarar att olika religioner ofta innefattar olika tankesätt och att denna skillnad kan vara en uppdelning i hur en människa känner gemenskap med andra. Hon tror att religiösa människor känner mer gemenskap med andra religiösa människor och att icke-religiösa människor känner mer gemenskap med de som inte är religiösa. Ingrid definierar sig inte som troende och påpekar att hon har lättare att känna gemenskap med personer som inte heller definierar sig som troende:

Det kanske är lite svårare att känna sig delaktig i diskussioner och sånt... och liksom... ha samma samtalsämne... det är ju en religion som man kanske inte är van vid... precis som man inte vet så mycket om... man förstår liksom inte varför dom gör det... dom gör... (Ingrid)

Ingrid ser på gemenskap från två olika håll. Hon ser att människor med samma livsåskådningar kan känna en gemenskap med varandra och att således livsåskådningen påverkar vem man känner gemenskap med. Men hon påpekar också att hon tror att det finns människor som saknar gemenskap och som

aktivt söker efter att hitta något. Hon tror att sökandet efter en gemenskap i sin tur också kan leda till att en människa blir religiös:

Om man är ensam eller liksom varit med om någonting... ja... då kan det ju bli att man vill ha liksom en gemenskap på nåt vis... jag tror att det är ju mycket i alla fall att man hamnar där utan att man var där från början (Ingrid)

Lisa tror att religion kan bidra till att människor känner gemenskap med varandra genom att de har liknande värderingar och sätt att se på världen. Hon beskriver själv att hon tror att hon har svårt att komma överens med en person som ser världen på ett helt annat sätt än vad hon själv, men att hon förstår att det inom olika religioner är en bidragande faktor till gemenskap. Hon förklarar också att hon tror att vissa religioner har mer än bara värderingarna som grund för gemenskapen.

Grejen är att östeuropeiska länder... det är ju i islam på samma sätt som det är kristendomen här... jag skulle säga att dom har ett starkare band till islam än vad vi har till kristendomen... det blir en större gemenskap... men om man skulle åka till Syrien en dag som vit person... så skulle du se ändå att kvinnor går omkring med burkor... och det är ju för att deras land är format av Islam... och det blir en gemenskap som är större än bara värderingarna (Lisa)

Emil definierar sig som icke troende. Han är inte uppväxt i en religiös kontext. Han beskriver dock att han kan förstå att det finns människor som tror och att människor som ingår i samma religion kan komma närmre varandra än personer som är medlemmar i olika religioner eller inte troende alls.

Har du samma religion så blir man väl närmare på något sätt... man tror på samma sak och det visar ju på att man är lika på något sätt... i någonting (Emil)

5.1.2 Vänner och familj

Emelie har vuxit upp med en kristen tro. Hon berättar att hon tror att hennes familj har påverkat henne i val av kyrka att tillhöra, eftersom de sedan hon var liten har varit medlemmar i pingstkyrkan. Men hon uttrycker en tydlig ståndpunkt i att hon har utvecklat en egen relation till Gud och att det är ett fritt val. Emelie återkommer under intervjun till att påpeka att hon känner gemenskap och identifierar sig med andra kristna, oavsett vilken kyrka de tillhör. För Emelie är det snarare andra faktorer, inklusive tron, som bidrar till känslan av gemenskap. Emelie beskriver att hon i första hand identifierar sig med andra ungdomar inom rörelsen samt familjen:

Om jag kommer till min kyrka med min familj... så kanske jag sitter med min familj eller med ungdomarna... det går lite omlott... sen kanske jag råkar prata med någon äldre person... men vi hänger inte med varandra... (Emelie)

Även om Linus besöker pingstkyrkan tillsammans med sin familj ibland så upplever han inte att han samtalar med andra i församlingen om tro, utöver sin egen familj:

Jag är ju mest nära mamma och pappa och farmor och farfar... så att det är väl dom jag pratar med (Linus)

Han beskriver att det råder öppet klimat i hemmet, där han kan prata om tro och sin egen skepsis kring den. Linus familj vet om att han inte själv definierar sig som troende och de dömer honom inte för det. Han känner att hans familj försöker att inte påverka honom, trots att han upplever att det ibland kan vara jobbigt för hans mamma:

Mamma... hon är ju uppväxt med en jättejättestark liksom kristendom... så att för henne är det väl kanske lite svårare att förstå att man vill tro något annat... det är inte så att hon liksom dömer någon men det är ju svårare för henne... men vi brukar prata... speciellt... jag har ju en syster som är ett år yngre... så att jag och hon och mamma och pappa brukar prata... om liksom religion och så där... och vad man tror (Linus)

Ingrid tror att familjen kan ha en stor inverkan på om en person blir religiös eller inte. Hon tror att en anledning till att en person blir religiös är för att personen växer upp i en religiös familj:

Där de kommer ifrån... att det ska vara på ett speciellt sätt... att dom har det alltid varit så för och därför är det stenhårt... och dom är ju uppvuxen och då måste man ju som följa... att man är van... (Ingrid).

Ingrid beskriver förutom familjens påverkan även vänskapskretsens. Hon förklarar att hon tror att det då handlar både om att människan anpassar sig efter vilka de umgås med och att en människa väljer att umgås med personer som är likasinnade:

Det beror ju på dom man umgås med... det sitter ju i det tänker jag... om man inte har några andra som är liksom också är religiösa... fast ändå inte är det... om dom man umgås med... då lever man ju efter dom och då kanske man inte tänker så mycket på det själv... men om man vet att man umgås med nån som är jättetrogen och verkligen följer dom här reglerna... då kanske man själv tänker efter (Ingrid).

Lisa beskriver att hon tycker att hon känner mer gemenskap med människor hon känner till sedan

innan, även om hon inte delar samma värderingar som dessa, så utgör den gemensamma historien och ursprunget från barndomsvänner och familj en grund för en gemenskap. I sådana fall menar hon att det faktum att hon kände människorna sedan innan i sig utgör en grund. När det gäller att komma till nya platser där hon inte känner till någon innan, skapas vänskapen utifrån gemensamma värderingar.

Men jag tycker att på skolan i vår klass är det ju några stycken man har en gemenskap med... det är många olika delar... det är väl liknande värderingar och liknande sätt att se på saker (Lisa)

Emil tror att en anledning till att en människa blir religiös kan vara sökandet efter någonting mer efter döden. Han tror också att familjen kan ha en stark påverkan på varför en människa blir religiös. Han nämner att den religiösa gemenskapen både kan vara nedärvd som något positivt och som ett tvång, där det fria valet inte finns:

Jag skulle gissa på att det mestadels är för att familjen är det... men sen... tror jag att det inom vissa familjen kan vara så att det känns som ett måste bara för föräldrarnas skull... att de tvingar (Emil)

Den påtvingade gemenskapen exemplifierar han genom Jehovas vittnen. Han nämner att det inom Jehovas vittnen är välkänt att familjemedlemmar kan bli uteslutna ur rörelsen om de visar sig att de inte innehar samma tro och att det på det viset blir en falsk gemenskap:

Det är väl lite hemskt tycker jag... jag tycker att bara för att dom inte skulle gå med i Jehovas vittnen så blir det ju inte att man kan skicka ut sin egen unge... ungen är ändå lite viktigare än vad Jehovas vittnen är (Emil)

Olle tror också att familjen och umgängeskretsen kan påverka en människa i sitt val av livsåskådning:

Jag tror inte du kan bo i en kristen familj där alla är jättekristna eller i en hinduistisk... och så sen kommer du där och inte tror på någonting (Olle)

Olle menar inte att det behöver vara så att alla religioner utesluter familjemedlemmar som inte tror på samma sak, men att känslan av att inte vara önskad att tycka någonting annat kan göra att personer inte vågar lämna, tro på något annat eller tro på ingenting alls.

5.2 Splittring

Det centrala temat ”splittring” innefattar elevernas tal och religion kopplat till extremister samt skilda värderingar och åsikter av olika slag.

5.2.1 Extremism

Emelie anser att alla världsreligioner kan vara både ”snälla” och ”hårda”. Emelie beskriver både islam och sektliknande rörelser som något som hon kopplar samman med extremism. Under tiden som Emelie resonerar kring extremism, så inser hon också att det mest handlar om att tolkningen av religionen går för långt åt det extrema hållet:

Det är väl sektliknande och kanske sådana här extremmuslimer... eller... islamister... det kan ju liksom börja med att du får om du vill... men sedan så inners inne blir det liksom att du ska följa... liksom allt som står i koranen... och sen kan man bli ännu mer påverkad så att man blir extremist... samma med kristendomen... det kan gå för långt (Emelie)

Emelie blir lite upprörd när hon pratar om sekter. Hon beskriver sekter som något sjukt som hon inte vill ha att göra med:

Alltså det är ju något sjukt... alltså lite så... just i sekter... det är ju lite svårt att höra av sig till omvärlden och säga hjälp... för att då kan du ju bli utkastad om man säger så... vad jag hört om Jehovas vittnen... alltså om du blir avfälling... så blir du bortkopplad från hela din familj (Emelie)

Linus nämner också sekter kopplat till extremism:

Alltså typ Jehovas vittnen... föds man in i det så är det ju nästan omöjligt att ta sig ur... det är ju hemskt egentligen (Linus)

Han beskriver dock att det extrema kan finnas i alla typer av religioner, både ny religiösa rörelser och inom världsreligionerna:

Jamen i vilken religion som helst... är man född i en jättestrikt kristen religion... då kan det också vara jättesvårt... har man aldrig fått veta att man får tro på något annat... eller att man får tro på ingenting... då föds man in i det jättestrikta... speciellt i länder kanske där dom inte har skola på samma sätt... alltså

tänk... jag vet inte vad dom tror på i länderna där... barnen inte får gå i skolan... där får dom vara veta att det finns den religionen (Linus)

Linus får frågan om han skulle kunna umgås med någon som har annorlunda religiösa värderingar. Han svarar att han tror att det skulle gå bra, men att det beror på hur extremt annorlunda värderingar personen skulle ha:

Kanske inte liksom, jamen... typ Jehovas vittnen... det kan ju vara ganska extremt ibland... man har ju så väldigt, väldigt andra värderingar och liksom tänkt och så där... (Linus)

Ingrid beskriver islam som den religion som hon i allmänhet uppfattar som "elakast". Hon baserar det på att rapporteringar kring negativa sidor av islam syns mest i media:

Det är ju bara för att dom har ju mest hörts liksom här i världen... att dom krigar och allting... (Ingrid)

Ingrid beskriver att det skulle kunna vara svårt att umgås med en människa som har alltför skilda värderingar från hennes. Hon förklarar att det beror på vilken nivå som gemenskapen ska ligga på och att det kan vara svårt att känna sig delaktig i vissa diskussioner om man inte har liknande tankar och värderingar:

...olika religioner.... Om man tänker på det... dom har ju oftast ett annat tankesätt... man förstår liksom inte varför dom gör alltså det dom gör... dom lev på ett annat vis kanske än man själv och därför blir man ju lite osäker att... varför gör dom på det här konstiga sättet? Man känn ju kanske inte att man är på samma nivå... (Ingrid).

Ingrid framställer olika religioner som olika grupper med skilda åsikter, där det är en tydlig skillnad:

Om man pratar till exempel om utlänningar... eller vad man ska säga... då kan det lätt bli att man... jamen dom gör så för att dom... kommer från det land... eller dom gör på det viset och då blir det ju oftast att man... det blir ett vi och dom för att man... dom tänker på ett annorlunda sätt... än vad man själv gör (Ingrid).

Ingrid får frågan om hon kopplar samman "utlänning" med religion och svarar då att det inte handlar så mycket om religionen i sig, utan snarare betendet:

Det är inte så egentligen att man tänker att just dom här har en annan religion, det är ju mer att dom här betar sig på ett speciellt sätt (Ingrid).

Ingrid funderar kring religiösa uttryck och beskriver att hon tycker att alla ska få klä sig hur de vill och att hon tycker att det är viktigt att respektera det. Hon beskriver att hon tror att det är svårare att respektera andra när man tillhör en extremt religiös livsåskådning. Hon förklarar att synen på respekt är något hon både vill bidra med och förväntar sig av de flesta, även om hon vet att fallet kanske inte alltid är så. När hon nämner ordet respekt hänvisar hon till beteende:

Dom kanske tycker att man... att det såklart är annorlunda... men oftast har inte jag besökt deras land... och det känns som att dom är i mitt land och lite som att... man ska ju ändå respektera andra men det känns som att dom ska ju verkligen respektera dom som redan var här från början... lite så känn man (Ingrid).

Lisa beskriver det som viktigt att en person har liknande värderingar som hon själv för att kunna känna gemenskap:

Det är ganska svårt att komma överens med en person som ser världen på ett helt annat sätt än vad jag gör (Lisa).

Hon bygger vidare på resonemanget genom att förklara att det kan vara skillnad mellan att känna gemenskap med exempelvis strikt troende muslimer eller hinduer eftersom deras extrema sidor skiljer sig åt:

Jag skulle säga att vi är mer som de som är hinduismen då... för man har väl kanske lite likare värderingar... det kan bli en kulturkrock i Sverige om jag uttrycker mig så... för vi kommer ju från olika kulturer... (Lisa)

Jag frågar henne vad hon menar med kulturkrock och hon svarar att kulturkrocken blir större mellan religioner där de extrema sidorna skiljer sig åt:

Jamen om man kollar på hur det ser ut i världen i dag och hur Sverige sett ut de senaste åren, så förstår jag att folk ändå tänk om dom som är med i slam och kallas sig själv muslimer... då är det lätt att blanda ihop islamister och muslimer till exempel (Lisa)

Lisa beskriver att hon intresserar sig för religion och att hon är extra intresserad av ny religiösa rörelser. Hon nämner att hon har läst på en del om exempelvis Jehovas vittnen, som hon beskriver som ett slutet sällskap. Hon fascineras av ämnet eftersom de åsikter och värderingar som speglas i dessa slutna sällskap är långt ifrån hennes egna men att hon skulle ha svårt att umgås med en person som står för en sådan grym kultur:

När jag har läst lite om det... det är ju en ganska grym kultur dom har... om ett barn växer upp i Jehovas vittnen och sen väljer att lämna... så måste de bryta kontakter... ett sådant sätt att gå utanför ramarna... som att man inte kan respektera varandra... då går det inte (Lisa)

Förutom att Lisa tycker att en del religiösa rörelser har en grym kultur, anser hon att islam och kristendomen står för de "elakaste" religionerna. Detta relaterar hon framför allt till historien men också till dagens extremism inom religionerna:

Alltså det måste ju va liksom... islam och kristendomen egentligen... om du ska tänka historiskt sätt och djupdyka liksom... det är ju bara att titta omkring i världen... vad skapas krig av? Jamen pengar och religion... och det tycker jag väl att... det är så känsligt att prata om... när det går till extremiteter... och islam är liksom en ganska krigisk religion (Lisa).

Emil berättar att han kan umgås med personer som är strikt troende, men att det inte fullt ut blir genuint eftersom han upplever att han måste tänka efter mer vad han säger.

Det är väl bara att man måste tänka efter lite mer då... det känns ju som att dom är strikt... och jag är inte lika strikt... och så har dom ju svin många regler... kanske inga svordomar... vara duktig... inte synder (Emil)

Samtidigt beskriver Emil att han litar på att den andre personen skulle våga säga till honom om han skulle säga eller göra något som strider mot dennes religion:

Alla är väl människor... alltså på nåt sätt... så jag ser det väl som att det är en människa på samma sätt som jag... att den tror på något annat... sen om den lever efter det den lever efter har inte jag koll på... men om jag då skulle säga något fel så tänker jag att den personen skulle säga åt mig... skulle jag gissa på... och skulle den inte göra det... jamen då kanske den accepterar mig (Emil)

Olle beskriver att han ser att alla religioner kan vara åt det extrema hållet, men att religionerna skiljer

sig åt i hur de uttrycker sig. Han beskriver att han har svårare att identifiera sig med vissa extrema religioner och lättare med andra:

Om du tittar... av bilden du har fått i huvve... om du tittar på en kille som är buddist från Nepal... det är väl en lugn och trevlig människa säkert... om det kommer en muslim skulle jag titta helt annorlunda bara för att jag har fått den bilden i huvvet (Olle).

5.2.2 Kunskap och missförstånd

Alla elever som deltog i studien uttryckte att det på ett eller annat vis lätt kan bli ett missförstånd kopplat till den politiska arenan och religion.

Emelie förklarar att hon inte tror att Sverigedemokraterna och främlingsfientlighet har någon egentlig koppling till religioner i sig. Hon tänker att människor som pratar om invandrare som något dåligt inte syftar till att invandraren har en specifik religion. Hon pratar mer om att rädsla är en faktor som orsakar främlingsfientlighet:

Det är liksom rädsla... rädslan för att själv... alltså om det kommer massa flyktingar eller någonting... att då hamna i en ekonomisk kris i samhället... eller att flyktingarna tar för mycket plats (Emelie).

Linus uttrycker en tydlig politisk ståndpunkt där han tar avstånd från Sverigedemokraterna på grund av att han har svårt för personer med fördomar:

Jag vill inte vara sån nu men... det känns som att alla som tror att islam... att dom liksom är på det där sättet... jag tänker att det är samma personer som kanske röstar på Sverigedemokraterna (Linus)

Linus förklarar att han blir upprörd när han möter människor som uttrycker åsikter utan att först ha samlat på sig kunskap. Han förklarar att han ofta är med om att personer generaliserar på grund av okunskap:

När jag har mycket diskussioner där jag tycker att det är ganska... intressant och sorgligt... men jag brukar säga åt folk som bara... jamen 68 % på den här skolan röstar på Sverigedemokraterna... det var rätt tråkigt tycker jag... då är det mycket prat om att liksom... jamen alla invandrare ska... och då säger jag liksom... hur många invandrare har du träffat? Då är det liksom... 2 personligen som dom har träffat... och då är

det dom två... bara dom två har som dom tror att alla är... alltså det är liksom två stycken som har varit jobbiga och därför antar dom att alla liksom hundratusentals som bor här... är på samma sätt (Linus)

Linus uttrycker en frustration i sitt sätt att tala kring främlingsfientligheten mot islam kopplat till okunskap. Han beskriver att han själv har svårt att nå fram med sina åsikter i diskussioner kring det här ämnet:

Det är ju svårt när man går skola och är ung och sådär... man kan ju tycka en sak men ha svårt när det väl kommer till att man ska argumentera mot det... men jag tycker en sak i lugn och ro då man kan tänka liksom... det här tycker jag... och sen är det någon som frågar varför man tycker så... och man ba... jaaa eeeehhh... (Linus)

Ingrid berättar om ett tillfälle då hon under högstadiet vågade sig på att fråga en muslimsk tjej om hon var tvungen att bära den slöjan hon bar varje dag. Hon fick då inte det svar hon hade förväntat sig och upplevde att hon blev missförstådd.

Hon vart ju som mer sur... men det var ju som inget taskigt utan jag fråga ju typ... är det inte jobbigt att måsta ha den där (slöjan)... att... får du inte välja det själv liksom. Och då säger hon bara... jamen då vart hon ju som småsur eller att man påpekade det... det var ju mer i stället för att man ville ju bara fråga... då blev det som att jaha... förstår du inte att det är en självklarhet... kändes det som (Ingrid).

Lisa förklarar att det finns människor som inte kan se skillnad på saker och att det kan synas i starka åsikter. En sådan sak menar hon är uppfattningen att alla invandrare är muslimer. Själv kopplar Lisa inte samman religion med politik men hon beskriver att hon tror att det kan bli kulturkrockar i Sverige. Detta för att det finns olika kulturer. Hon är noga med att påpeka att hon inte tycker att kulturkrockar innebär rasism i någon form.

Då finns det ju vissa partier som liksom kanske... trycker mer på det liksom... och då blir kallade rasister... men man kan ju inte sticka under stolen med att det är ett problem i samhället...vissa tycker det är fel och vissa tycker det är bra... men bara för att man sätter skillnaden mellan kulturerna så betyder inte det att man är rasist (Lisa).

Lisa beskriver att hon upplever olika jargoner i sin egen klass, där det inte alltid ingår respekt för andra människor med olika åsikter. Hon belyser det faktum att det i hennes klass inte finns någon mångkultur och att hon tror att det hade sett annorlunda ut om det hade funnits det.

Jag tror inte vi hade haft samma jargong i vår klass om vi hade haft muslimer (Lisa)

Jag frågar henne varför hon inte tror det och hon svarar:

Jag tror att man skulle tänka mer på vad man säger... än om det är olika religioner så har vi ganska olika värderingar mellan religion och vissa grejer som man säger... det har inget med rasism att göra (Lisa)

Lisa säger att hon inte har något problem med jargongen i klassen. Hon belyser att de har lite svårt att respektera varandra och att alla har åsikter, men hon tror att detta är en jargong som inte speglar vad personerna egentligen tycker utan att det handlar om ett gruppsyck.

Emil beskriver att han skulle ha röstat på Sverigedemokraterna om han hade kunnat rösta i senaste valet. Han motiverar det med att säga att Sverige inte klarar hantera och hjälpa den mängd invandrare som vi tar emot. Emil är noga med att påpeka att han ser alla människor som lika mycket värda, men att han påverkats av den bild som målats upp av islam i dagens samhälle:

Jag skulle aldrig titta på dom på ett annat sätt men det betyder ju att... alltså... 90 % av gängkriminalitet är ju muslimskt alltså... och det gör väl att man får en riktigt dålig bild av deras religion, islam... För då ser man bara islam som att... det är nåt fel på alla muslimer... Precis som att Sverige får skit för att Rasmus brände ner koranen... det blir ju att det går ut över alla i stället för bara den mängden (Emil)

Olle berättar att han som liten hade en muslimsk vän. Han visste om att vännen ofta bad böner och inte åt kött. Han förklarar att det aldrig var något han reflekterade mer i än att det var så det var. Han beskriver deras relation som okomplicerad. Olle reflekterar över att han med tiden har kommit att ändra inställning till muslimer:

Om nån skulle ha sagt nåt om muslimer när jag var yngre skulle jag sagt... jamen kul... dom är från mellanöstern... nu tänker jag ju bara gängkriminalitet... det har ju som förstört för det är ju så det har blivit i Sverige... kommer man till Stockholm... bara den här veckan har det varit fyra bombningar... det är sjukt... (Olle)

5.3 Sammanfattning av resultat

Två elever, Emelie och Linus, kommer från en religiös bakgrund inom pingstkyrkan. Emelie är aktivt troende medan Linus inte definierar sig som troende. Resterande elever i studien är alla från en sekulär kristen bakgrund och ingen av dem ser sig som aktivt troende inom någon religion.

Gemensamt för alla elever i studien är att de tror att religion kan bidra till en känsla av gemenskap. Flera av eleverna belyser att liknande värderingar och sätt att se på världen är en bidragande känsla till en gemenskap. Ingrid nämner specifikt att hon tror att även icke-religiösa människor känner mer gemenskap med varandra än vad en religiös och icke-religiös människa gör. Ingrid resonerar också kring att religion kan ge en gemenskap åt någon som saknar den och att det kan vara en anledning till att en person söker sig till en religion. Lisa utvecklar resonemanget kring gemenskap inom en religion till att vissa religioner har mer än bara värderingar och livsåskådning som grund. Hon nämner islam som ett exempel på en religion hon tror har starkare band till varandra eftersom de uttrycker religionen i exempelvis kläder också.

För Emelie och Linus, som regelbundet besöker pingstkyrkan, beskrivs en gemenskap inom trossamfundet. För Linus handlar det mest om att träffas för att fika medan det för Emelie handlar om den gemensamma tron också. Emelie ser sig som ett ”vi” med alla kristna inom olika trossamfund, någon hon beskriver som ”andliga syskon”. Linus tänker sig att det kan vara tvärtom. Han tänker att det uppstår grupperingar inom en religion mellan olika inriktningar.

Gemensamt för alla elever i studien är att de tror att familj och vänner kan ha en påverkan i vad en människa väljer att identifiera sig med. Emelie, som identifierar sig som troende och tillhörande en kristen grupp, påpekar att det för henne handlar om både det egna valet och om en påverkan från familj och uppväxt. Hon beskriver att hon identifierar sig i först hand med vänner och familj inom församlingen. Linus upplever inget försök till påverkan från sin familj att bli religiös, men kan ana att det är jobbigt för hans mamma. Linus beskriver att familjen innehar ett öppet klimat kring prat om religion men att han och hans mamma snarare möts i samtalen kring politik. Där finner de en gemenskap.

Både Olle och Emil är inne på att identiteten i en religiös gemenskap kan vara både nedärvd som något positivt och som ett tvång. De menar att familjen på så vis har en stark inverkan på varför en människa blir religiös, på både gott och ont. Linus beskriver ett liknande resonemang när han tar upp exempel på länder där barnen inte har skola på samma sätt som i Sverige, där den religionen som utövas i landet

är den enda religion som barnen möter. Han menar att är det då en extrem religion, så har barnen inte så mycket alternativ att välja mellan. Lisa belyser att de hon redan känner till sedan innan, som vänner och familj, utgör en gemensam historia som skapar en gemenskap automatiskt. Ingrid beskriver att hon tror att människan både påverkas och anpassar sig efter sin omgivning, både familj och vänner och att dessa faktorer därför har en stark inverkan på vem man känner gemenskap med.

Nästan alla elever resonerar kring extremism kopplat till religion och nästan alla tar tydligt avstånd från dessa. Kristendomen i allmänhet och islam och sektliknande rörelser i synnerhet beskrivs i detta sammanhang. De lyfter alla fram Jehovas vittnen som en religiös rörelse som utesluter medlemmar. De nämner alla att de skulle kunna umgås med personer som har en annan trostillhörighet, men att det skulle kunna bli svårt om den andre är alltför extrem i sin tro. I detta sammanhang nämns liknande värderingar, delaktighet, rädsla för att uttrycka sig fel och svårigheter att identifiera sig med en människa med extremt annorlunda värderingar. Lisa beskriver denna gruppering utifrån extremismens håll och menar att det kan vara svårt för även dem att acceptera andra som inte tillhör samma extremt religiösa livsåskådning.

Alla elever uttrycker att det på ett eller annat vis lätt kan bli missförstånd kopplat till den politiska arenan och religion. De belyser alla att brist på kunskap är en orsak till att missförstånd uppstår. Samtliga elever nämner Sverigedemokraterna kopplat till politiken och religion, där frågan om missförstånd varierar mellan att själv bli missförstådd som rasist eller som någon som inte har åsikter och att anses att andra missförstår och generaliserar framför allt islam.

6. Analys

Nedan presenteras resultatet i ljuset av studiens teoretiska ramverk. Initialt analyseras resultatet utifrån frågeställning 1, genom det socialkonstruktivistiska underkategorierna ”vi och dom som socialt konstruerade”, ”vi och dom som kongruent konstruerade” och ”vi och dom som konfliktuellt konstruerade”. Då de två första underkategorierna överlappar varandra, slås det för analysens enkelhet ihop med varandra. ”Vi och dom som socialt och kongruent konstruerande” utgör alltså en rubrik för analys och ”Vi och dom som konfliktuellt konstruerade” utgör en annan. I analysens sammanfattning presteras det analyserade resultatet utifrån studiens frågeställningar, där också frågeställning 2 besvaras.

6.1 Vi och dom som socialt och kongruent konstruerade

Både de elever som växt upp i en kristen kontext och de elever som inte gjort det ser att religion kan bidra till en gemenskap och således en känsla av ett ”vi”. De elever som växt upp i en kristen kontext har egen erfarenhet och således ett inifrånperspektiv av gemenskapen inom trossamfundet och de placerar sig själva i detta ”vi” utifrån ett socialt konstruerande genom den kristna kontexten från familj och uppväxt. För Emelie, som själv är troende, är tron och att träffas en faktor för gemenskap medan det för Linus, som inte är troende, handlar mer om det senare. I båda fallen är ”vi” känslan konstruerad både socialt och kongruent gällande att träffas och umgås som faktor. Gällande tron som faktor upplever Emelie en kongruens med församlingsmedlemmarna medan Linus inte gör det. Emelie ser hela kristendomen som en gemenskap och hon benämner andra kristna inom andra kyrkor som ”andliga syskon” medan Linus ser kristendomen som en ganska elak religion som han egentligen tar lite avstånd till. Emelies ”vi” är således både socialt och kongruent konstruerat i relation till sin trostillhörighet medan Linus ”vi” är socialt konstruerat och där ingen kongruens råder kopplat till tron.

I stället upplever Linus en kongruens hemifrån gällande politiska ståndpunkter, där han tydligt uttrycker att han inspireras av sin mors politiska deltagande inom Socialdemokraterna. När Linus diskuterar politik och främlingsfientlighet ses ett tydligt ”vi och dom” kopplat till ”vi” som inte röstar på Sverigedemokraterna och ”dom” som gör det. Dessa åsikter kan tänkas komma hemifrån och således vara socialt och kongruent konstruerade i den meningen att Linus upplever sig kongruent med de politiska värderingarna som hans mamma och Socialdemokraterna innefattar.

De elever som inte vuxit upp i en kristen eller annan religiös kontext resonerar från ett utifrån perspektiv. Här finns inte den personliga kopplingen till att tillhöra en religiös grupp utifrån ett ”vi” perspektiv, utan snarare en känsla av att kunna resonera kring andra som gör det. Samtliga ser att gemenskapen inom religioner kan vara både genuin, frivillig och således kongruent, men också påtvingande, ofrivillig och således inkongruent. De ser alla att religionstillhörighet oftast beror på ett socialt konstruerande, där barndom och familj har en avgörande roll på religiositet senare i livet. Dessa elevers diskussion kring detta innefattar alla ett ”vi” som icke troende och ett ”dom” som troende, men i diskussionen kring gemenskap inte utifrån ett konfliktuellt konstruerande.

Samtliga elever ställer sig kritiska till religiösa rörelser som innefattar tvång. Flera elever beskriver att en gemenskap inom en religion eller religiös rörelse kan innefatta både ett socialt och kongruent

konstruerande samt ett socialt och icke kongruent konstruerande. En elev beskriver exempelvis att en person kan födas in i en religion och senare både frivilligt och inte frivilligt fortsätta tillhöra religionen. I det fallet där det sker frivilligt finns en kongruens mellan medlemmarna, där tron är genuin. I de fall där det råder ofrivillighet, finns ingen kongruens mellan personen och medlemmarna. I det fallet handlar gemenskapen om ett tvång som är socialt men inte kongruent konstruerat. En elev exemplifierar att det länder där barn inte kan gå i skolan, inte heller ges möjligheter att öppna sina ögon för andra religioner och således sker ett socialt och till största sannolikhet ett kongruent konstruerande av ett "vi". Dessa beskrivningar är inte självupplevda av någon elev, utan föreställningar från ett utifrånperspektiv.

Samtliga elever beskriver liknande värderingar och tankesätt som viktigt för känslan av gemenskap med någon annan. En elev resonerar kring att känslan av gemenskap också kommer från den gemensamma bakgrunden. Detta tyder på att eleverna ser kongruens som en viktig faktor för en "vi" känsla. Enligt eleverna behöver inte det betyda att "vi" är socialt konstruerat som något som överförs till barnet eller som något som omedvetet sker som en anpassning till rådande omgivning. En elev beskriver exempelvis val av religionstillhörighet som något som sker genom en önskan att känna en gemenskap. I det fallet kan valet av gemenskap styras av en kongruens, utan att för den delens skull vara socialt konstruerad. Men det skulle också kunna tolkas som tvärtom. Att en person frångår sin kongruens med andra för att få vara med i en gemenskap och således blir gemenskapen socialt konstruerad.

En annan elev resonerar kring att han med åldern ändrat bild kring muslimer, från att ha varit öppen och icke fördomsfull till att ha blivit fördomsfull. I takt med att den sociala närmiljön växte och där samhällsstrukturen och maktrelationer gav inflytande ändrades den sociala konstruktionen mellan honom och den erfarenhet han hade av muslimer, från ett "vi" till ett "jag och dom". I detta fall försvann den kongruenta konstruktionen, som kan ha varit där från början. I och med att det bland de flesta resoneras kring att de inte dömer utefter en enskild individ, sker således inget "jag" och "den". Konstruktionen sker snarare genom generaliseringar som ett "jag" och/eller "vi" och "dom".

6.2 Vi och dom som konfliktuellt konstruerade

Samtliga deltagare placerar sig själva i en icke extrem religiös eller politisk kontext. De ser alla på extrema religiösa rörelser som "dom" och som något dåligt. Framför allt en elev kopplar extremism till det politiska och till främlingsfientliga personer. Han upplever sig kongruent med de politiska

värderingar som Socialdemokraterna innehar och uttrycker. Han har, enligt honom, reella föreställningar och fördomar gentemot de som röstar på Sverigedemokraterna. Dessa ser han som okunniga och icke pålästa. Detta tyder på ett ”vi och dom” som konfliktuellt konstruerat.

Det uttrycks också allmänt många tankar kring generaliseringar. Här varierar åsikterna från att anse att andra lätt generaliserar invandrare till en specifik religion och ett erkännande om att de själva gör det. I dessa beskrivningar uttrycks inte ett lika starkt konfliktuellt konstruerande av ett ”vi och dom” som i Linus fall, men det finns där i form av en känsla att invandrare i allmänhet och islam i synnerhet kan tänkas skapa en rädsla och problem i samhället. Invandrare ses som mer fel än de etiska svenska.

De flesta elever i studien kopplar samman extremism med andra kulturer och religioner, i synnerhet islam. Dessa uttrycker en känsla av ”vi och dom” gentemot andra kulturer. Det uppvisas en skillnad i vilken typ av religion som det ses på med negativa föreställningar, där exempelvis hinduism ses som en snällare religion än islam. Det sker gränsdragningar mellan etniciteter som framkallar stereotyper och fiendebilder. Samtliga elever visar på föreställningar och uppdelningar av religiösa grupper utifrån ”sämre” och ”bättre”, där ett ”vi och dom” kan ses som konfliktuellt konstruerat gentemot de religiösa grupperna som upplevs som sämre.

Samtliga elever i studien vill vara försiktiga med att utmåla sig som rasister. Många erkänner att de blivit färgade av den politiska debatten och bilden som målats upp kring exempelvis muslimer i nyheter och sociala medier. Trots medvetenheten om att de generaliserar, framträder ett konstruerande av ”vi och dom”, där ”dom” är kopplat till exempelvis gängkriminalitet och islam. Detta tyder på ett konfliktuellt konstruerat ”vi och dom”. En elev uttrycker exempelvis att det är viktigt att ”dom” respekterar ”oss” som bodde i Sverige från början. Det visar på en gränsdragning mellan etniciteter där det betecknande som råder i Sverige är det rätta och att det för en annan etnicitet gäller att anpassa sig för att vara god. Underförstått går det tolka det som att de som inte klarar att anpassa sig också ses på med nedlåtande ögon och som en konfliktuellt konstruerat ”dom”. De elever med en religiös bakgrund visade i överlag en större tolerans gentemot andra religiösa livsåskådningar.

Samtliga elever nämner också Jehovas vittnen som en extrem religion som de alla tar avstånd till. Detta på grund av att rörelsen utesluter den fria viljan. Här uttrycker alla elever föreställningar om Jehovas vittnen som något sämre än vad de själva identifierar sig med. Det tyder på ett konfliktuellt konstruerande av ”vi och dom”.

6.3 Sammanfattning av analys

Syftet med denna studie var alltså att undersöka hur ett ”vi och dom” framträder i en grupp ungdomars beskrivning av deras förhållningssätt till individer eller grupper som tillhör en religiös livsåskådning. Nedan besvaras frågeställningarna utifrån analysen.

6.3.1 Hur framträder konstruktionerna av ett ”vi och dom” i relation till ett socialt, kongruent och konfliktuellt perspektiv hos elever på en svensk etnisk skola?

I materialet gick det finna att samtliga elever konstruerade ett ”vi och dom” både socialt, kongruent och konfliktuellt på olika sätt. Alla elever var överens om att religionstillhörighet var en bidragande orsak till ett skapande av ett ”vi”, där gemensamma faktorer som tro, bakgrund, familj och vänner stod som anledning till gemenskapen. Bland eleverna fanns både inifrån- och utifrånperspektiv från trosamfund, där eleverna med en kristen bakgrund hade en egen upplevelse av att vara ett ”vi” i ett religiöst sammanhang. Dessa upplevelser skilde sig dock åt och det gick urskilja en gränsdragning där den egna tron var viktig för ett skapande av ett ”vi” med andra religiösa människor inom religionen i stort. Det sociala konstruerandet av ”vi och dom” tycktes för de icke religiösa eleverna komma från andra faktorer än den gemensamma tron, exempelvis den politiska tillhörigheten och efterföljande värderingar. Här framträdde ett ”vi och dom” som socialt och kongruent konstruerat mellan religiösa och icke religiösa.

För samtliga elever verkade gemensamma värderingar vara en viktig faktor för att skapandet av ett kongruent ”vi”. De flesta kunde inte se sig kongruenta med personer med extremt annorlunda religiösa värderingar, exempelvis medlemmar inom Jehovas vittnen, där föreställningarna om tvång och uteslutande sågs på med negativ blick. Även extremism inom islam sågs som en grupp med extremt annorlunda religiösa värderingar. Samtliga elever uttryckte ett konfliktuellt konstruerande av ”vi och dom” kopplat till extremism. Minst konfliktuellt konstruktion av ”vi och dom” kunde ses bland de elever som vuxit upp i den kristna kontexten.

6.3.2 Hur framstår politik kopplat till ett konstruerande av ett ”vi och dom” i förhållande till religion hos elever på en svensk etnisk skola?

Alla elever nämnde politik kopplat till en konfliktuellt konstruerande av ”vi och dom”. Över lag sågs

en förståelse för hur det konstruerandet blivit till men också en önskan om att inte uppfattas som rasistisk. En koppling mellan gängkriminalitet och liknande negativ påverkan på samhället kopplades framför allt samman med muslimer.

Endast en elev visade en tydlig åsikt kopplat till rasism och främlingsfientlighet samt ett avståndstagande från detta, med en tydlig uppdelning av ”jag” som inte röstar på Sverigedemokraterna och inte vill generalisera alla invandrare kopplat till det negativa i samhället och ”dom” som personer som obildade och sämre, som röstar på Sverigedemokraterna och generaliserar invandrare till extremister inom islam. Denna elev var också en elev som fått med sig politiken hemifrån, där modern var engagerad i Socialdemokraterna och där eleven uttryckte en önskan om att gå i samma spår som sin mor.

7. Diskussion och slutsats

Nedan diskuteras resultatet kopplat till tidigare forskning, begränsningar i studien samt förslag på framtida forskning.

7.1 Diskussion om resultat

Samtliga elever resonerade kring frågorna från både ett inifrån- och utifrånperspektiv. Men det menas att de både resonerade kring sig själva och andra men också kring hur andra kan tänkas resonera kring sig själva och andra. I sammanfattningen av resultaten ovan lyftes framför allt elevernas resonemang kring sig själva och andra fram. I diskussionen kring resultatet nedan speglas både elevernas inifrån- och utifrånperspektiv mer ingående.

7.1.1 Vi och dom socialt, kongruent och konfliktuellt konstruerande

Samtliga elever uppvisade ett konstruerande av ”vi och dom” som socialt, kongruent och konfliktuellt. Precis som Yuval-Davis (2020, s. 279) beskriver gällande dessa konstruktioner, visades i studien att dessa konstruktioner överlappade varandra.

Bland eleverna i studien fanns en övergripande uppdelning av ett ”vi och dom” som konfliktuellt konstruerat, när ”dom” refererades till extremister. Här visade alla deltagare på en övergripande och

gemensamt ”vi” som överskred de mer detaljerade gränsdragningar av kategorier. Eleverna pratade om den fria viljan och det genuina kopplat till religion. Här uttrycktes det som helhet att extrema rörelser som Jehovas vittnen kan innebära ett tvång och en känsla av inkongruens. De flesta eleverna pratade i någon mån om att det är skillnad på att födas in i en tro med uppmuntran om att gå sin egen väg senare i livet eller att födas in i en tro där det finns ett tvång och/eller en uppmaning till en icke fri vilja senare i livet. Samtliga elever uttryckte ett motståndstagande till sådana typer av rörelser. Islams sågs också av många elever som en religion med inslag av extremism. Utgångspunkten till det extrema skilde sig dock åt mellan Jehovas vittnen och islam. Extremister inom islam kopplades generellt samman med våld och samhällsproblem i jämförelse med Jehovas vittnen som kopplades samman med extremism i det slutna sällskapet.

Ovan nämnda resultat stämmer till vis del överens med det af Burén (2015, s. 218) kom fram till gällande kategoriseringar av grupper. Hon kom fram till att kategoriseringar sker genom brist på överensstämmelse, snarare än av likformighet. I resonemanget kring rörelser som innefattar extremism bildades ett ”vi” baserat på brist på överensstämmelse. Något spännande i denna studie visades vara att bildande av ”vi och dom” sågs kunna vara formbar utifrån kontext. Eleverna verkade kunna flytta sig mellan olika ”vi” gentemot olika ”dom”. Alla elever i studien var överensstämmande kring ett ”vi” gentemot extrema grupper. Men inom detta ”vi” syntes ytterligare grupperingar inom andra områden. Alla hade gemensamma värderingar om att det är fel att Jehovas vittnen utesluter familjemedlemmar. I denna kontext sågs en elev som agerar främlingsfientligt gentemot muslimer och en elev som egentligen ställer sig mot denna typ av främlingsfientlighet bilda ett ”vi” gentemot ett ”dom”.

Att alla elever var överens om att religionstillhörighet var en bidragande orsak till ett skapande av ett ”vi” tydde också på en uppdelning mellan ”vi” som är religiösa och ”dom” som inte är det, samt ”vi” som inte är religiösa och ”dom” som är det. I detta skapande av gemenskap sågs inget konfliktuellt konstruerande av ”vi och dom”, snarare uttrycktes en förståelse för den sociala och kongruenta konstruktionen. Detta stämmer överens med tidigare forskning som kommit fram till att icke-religiösa uttrycker en förståelse för att religiösa människor har en tro genom att hänvisa till uppfostrans kraft (Sjöborg 2016, s. 121) samt till att ungdomar tenderar att kategorisera ett ”vi och dom” utifrån religion och identitet (von Brömssen 2003, s. 323). Detta resultat stämmer dock inte överens med det af Burén (2015, s. 219) kom fram till gällande kategoriseringar av grupper genom brist på överensstämmelse, snarare än av likformighet. I dessa resonemang sågs snarare kategoriseringen ske genom likformighet.

I denna studie visas alltså både kategoriseringar av grupper genom brist på överensstämmelse och på likformighet. Detta styrker det teoretiska ramverket att konstruerandet av ”vi och dom” sker genom överlappande gränser, där identitetsskapandet involverar flera faktorer som samverkar (Ljungberg 2005, s. 122).

En av eleverna i studien resonerade kring respekt och att det var av stor vikt att både respektera andra etniciteter och att andra etniska personer respekterade den svenska etniciteten och de svenska traditionerna. Detta med motiveringen att det var de svenska värderingarna och traditionerna som var rådande i Sverige först. Här sågs en antydning till ett konfliktuellt konstruerande av ”vi och dom”, där invandrare och andra etniciteters traditioner och beteenden ses som mer fel än de svenska. Detta går att koppla till von Brömssens (2003, s. 323) resultat gällande att etiska svenska elever visat sig ha en inställning av att de behöver tolerera och stå ut med andras religion. Samtidigt som eleven uttryckte att andra etniciteter bör respektera ”vi” som var i Sverige först, uttrycktes också en åsikt i att ”vi” måste respektera ”dom”.

En annat perspektiv på det kongruenta visades i diskussioner kring de egna föreställningarna om andras religion och hur de förändras under tid. En elev beskriver sig som kongruent i ett ”vi” tillsammans med sin barndomsvän, som var muslim. Han beskriver att han med ålder och tid utvecklade föreställningar och motsättningar gentemot muslimer som grupp, vilken pekar på att eleven själv är medveten om den påverkan som samhällets struktur haft på honom. Han beskriver sitt nutida jag som mer kongruent med icke-muslimer, som han värdesätter som mer likasinnade som honom. Detta resultat stämmer överens med tidigare forskning som pekar på att ett ”vi” karaktäriseras av en identitet baserad på anti-muslimitet (Kitelmann, Flesner 2015, s. 267). Detta resonemang ses även hos en del andra elever i studien. Det konfliktuella och främmande ses i över lag mer bygga på en negativ bild av muslimer än exempelvis hinduer, då muslimer ses som mer extrema på ett negativt sätt. Gentemot hinduer ses snarare ett ”vi och dom” som socialt och kongruent konstruerat medan det gentemot muslimer ses som mer konfliktuellt konstruerat.

De två eleverna med religiös bakgrund sticker ut en aning från mängden gällande tolerans mot andra religioner. Denna koppling mellan religiös bakgrund och tolerans mot andra religioner stämmer till viss del överens med tidigare forskning där det visats att elever talar i termer som ”vi, som inte har en religion” och ”dom, som har en religion” (von Brömssen 2003, s. 272). Detta tyder på att det skulle kunna vara så att elever med en religiös bakgrund har lättare att sätta sig i sammanhanget ”vi” tillsammans med andra ur en religiös kontext.

Sammanfattningsvis verkar det kongruenta konstruerandet vävas samman med det sociala och konflikтуella. Det beskrivs av de flesta att beteendet och värderingarna är de som skiljer dem åt, det som skapar ett ”vi och dom”. Förståelsen finns framför allt i det sociala konstruerandet. I denna kategori befinner sig eleverna när de talar om sig själva och om förståelsen kring varför en människa ses bete sig annorlunda och inneha andra värderingar. I det kongruent konstruerade vi och dom framträder detaljerna och orsakerna till att de känner mer gemenskap med en viss grupp eller religion. Här syns en viss form av förståelse och empati för de som befinner sig i inkongruens med sin egen religion. I elevernas förhållningssätt till religioner som för dem är inkongruenta med dem själva dyker den konflikтуella konstruktionen av ”vi och dom” upp.

7.1.2 Politik, ungdomar och religion

För de flesta elever framstod islam som den religion som stod längst bort från ett ”vi”. Hinduismen nämndes som närmare ur ett kongruent konstruerande av ”vi”. Detta kan ses kopplat till att eleverna nämnde att islam utmålats som en elak och extrem religion i medier och den politiska debatten. Detta resultat stämmer överens med tidigare forskning kring religion och politik i mediemiljöer, som visat att det finns en antimuslimsk diskurs som kopplas samman med krig och elände i en diskussion kring islam (Jensdotter 2021, s. 234).

Det sågs en tydlig uppdelning av de elever som vuxit upp i en kristen kontext och de elever som inte gjort det när det gällde den politiska diskussionen kring ett ”vi och dom”. Det skulle kunna stämma överens med tidigare forskning som visat att ungdomar som känner en muslim har en mer positiv inställning till muslimer än de som inte gör det (Bevelander & Otterbeck 2010, s. 15). Det skulle möjligtvis kunna vara så att tron på en gud eller en uppväxt präglad av en sådan kontext, skapar en större förståelse för andra religiösa människor, oavsett religion.

De som inte vuxit upp i en kristen kontext visade större konflikтуellt konstruerande av ett ”vi” gentemot ”dom” som invandrare och i synnerhet muslimer kopplat till den politiska diskussionen. I det ena fallet med Linus, som vuxit upp både i en kristen kontext och i en politisk kontext, framträdde ett motstånd till Sverigedemokraterna med hänvisning till att han vuxit upp med socialdemokratiska värderingar och ett öppet klimat i hemmet där diskussioner kring sådana ämnen ofta fördes vid middagsbordet. Det var för honom också den politiska aspekten som gjorde honom kongruent med sin familjs värderingar framför den religiösa aspekten. Detta stämmer överens med tidigare forskning, som visat

att elever med föräldrar som engagerar sig i sina barns livsvärld har en mer positiv attityd gentemot muslimer (Bevelander & Otterbeck 2010, s. 17).

En del elever belyste samhällsproblematiken med att Sverige tar emot för många invandrare och beto-
nade att det inte har med religionen att göra, utan endast med ett beteende kopplat till invandrares
bakgrund och skilda kultur eller att Sverige blir överbefolkat. Det senare behöver inte nödvändigtvis
vara sammankopplat med religion. Men i fallet när det pratar om kulturkrockar uppfattar jag ett mot-
stridigt resonemang i att det inte skulle ha att göra med religionen. Ett exempel på detta motstridiga
resonemang fann jag i Lisa resonemang kring generaliseringar, invandrare och muslimer.

Lisa förklarar å ena sidan att hon vet att det finns människor som inte kan se skillnad på saker, exem-
pelvis att alla invandrare skulle vara muslimer. Å andra sidan uttrycker hon egna generaliseringar gäl-
lande islam. Hon beskriver att det finns en större motsättning gentemot muslimer än hinduer, eftersom
hon anser att hinduer har liknande värderingar som hon själv. Detta visar på ett konfliktuellt konstru-
erande och samtidigt en inkongruent reflektion. En skillnad görs gällande etniciteter med särskilt ne-
gativt fokus mot islam. Ur denna reflektion går det utläsa att islam ingår i ett ”dom”, där den egna
eticiteten och de religioner som liknar den egna ses som ett ”vi”. Samtidigt går det utläsa att ett ”vi”
och ”dom” mellan henen själv och människor som inte generaliserar mot personer som generaliserar
alla invandrare för att vara muslimer.

7.2 Begränsningar i studien

Den största begränsningen i denna studie har varit att intervjufrågorna inte var tillräckligt täckande för att få med det syftet med studien ämnade ta reda på. Under transkriberingen och analysens gång märkte jag att det fanns flera svar som jag hade velat ställa följdfrågor på för att ta reda på mer. Detta gjorde att resultatet inte fick det djup jag hade önskat. Att jag inte lyckades uppnå intervjusituationer där jag fick fram ett tillfredsställande resultat skulle kunna bero på att jag inte tidigare utfört någon intervjustudie och att det därmed beror på ett nybörjarfel. Jag hade kunnat åtgärda detta genom att utföra provintervjuer först och/eller justera frågorna eftersom. Då jag hade som ambition att utgå från ett konsekvent intervjumaterial valde jag att inter justera frågorna under intervjuernas gång. I efterhand kan jag resonera kring att jag borde ha gjort det. Orsaken till att det inte gjordes någon provintervju var att den bedömda tidsaspekten inte förväntades tillåta det.

I mitt urval av deltagare försökte jag fånga elever likt ett stickprov. Jag ville inte fråga de elever jag redan trodde mig ha en bild av hur de skulle svara, utan ville på ett medvetet sätt försöka få med ett representativt urval. Det är dock möjligt att det ändå skedde en intervjuareffekt och att eleverna inkludera sig själva i ett "vi" tillsammans med mig, utifrån att vi spenderar våra dagar inom samma kontext. Det hade kunnat bli ett annat svarsresultat om eleverna inte hade en bild av mig sedan tidigare. Det faktum att jag också kommer från en svensk etnisk bakgrund samt har ett svensk etniskt namn och utseende, kan också ha gjort att de placerade mig tillsammans med dem i ett "vi". Resultatet hade kanske sett annorlunda ut om det var en icke svensk etnisk intervjuare. Samtidigt kom det fram i intervjuerna att eleverna ibland väljer att anpassa sitt språk och vad de säger utifrån vem de pratar med och kanske gjorde det faktum att de placerade mig i ett "vi" att de pratade mer öppet och ärligt.

Däremot hade det varit önskvärt med fler deltagare än de sex som slutligen deltog i studien. De lilla urvalsantalet gör att jag inte kan generalisera studieresultatet. Anledningen till att det inte blev fler var att tidsåtgången blev för stram. På grund av de få deltagarna i studien går det inte dra några generaliseringar av resultatet. För min egen del och inför mitt framtida uppdrag som lärare i religionskunskap på samma skola som jag utförde studien på, kan dock resultatet vara till hjälp för att förstå hur denna målgrupp av elever kan tänkas resonera kring religiösa personer och rörelser. Det kan hjälpa mig att tillmötesgå den elevgruppen på bästa sätt i religionsundervisningen.

Emil och Olle önskade att få genomföra intervjun tillsammans. Min ambition var att intervjua deltagarna enskilt för att undvika en eventuell gruppåverkan i samtalet. Återigen kom tidsaspekten och min

egen stress i att hitta deltagare för att hinna skriva uppsatsen klart, gjorde att jag acceptera att Emil och Olle ville göra en gruppintervju. Under intervjuens gång märkte jag att en av dem var mer drivande i samtalet och jag fick då gå in och styra så att båda skulle få komma till tals ungefär lika mycket. Om jag hade intervjuat dem en och en hade jag förmodligen fått mer utförliga svar av den anledningen. Olle, som var den som var mer drivande i samtalet, blev ibland avbruten av mig för att ge plats till Emil. Här hade det varit optimalt för resultatets skull om Olle hade fått prata fritt och utan mitt begränsande.

Det faktum att Emil och Olle utförde intervjun tillsammans, kan också ha påverkat hur de svarat. De hamnade dock i en del diskussioner med varandra, där de uttryckte olika åsikter, vilket ändå visar på att de vågade säga vad de själva tyckte. I de flesta frågor hade de dock liknande åsikter. Emil och Olle är nära vänner, vilket skulle kunna förklara det senare.

7.3 Framtida studier

Anledningen till att jag fastnade för Yuval-Davis (2010, s. 279) och hennes beskrivningar kring de överlappande gränserna kring ett "vi och dom" som konstrueras socialt, kongruent och konfliktuellt var att jag saknade den kategoriserande och nyanserade bilden av hur ungdomar kan tänkas forma sin bild av religion och individer. Jag upplevde dessutom att det i tidigare studier inte fokuserats nämnvärt kring politikens påverkan på ungdomars bild av detsamma.

Då det i denna studie har visats att det sociala, kongruenta och konfliktuella konstruerandet av ett skapande av "vi och dom" överlappar varandra i flera dimensioner, föreslår jag att framtida forskning i ämnet skulle bygga vidare på dessa utgångspunkter, men då med betydligt fler deltagare. Det skulle också vara av intresse att göra en jämförelse mellan elever i en mångkulturell kontext och elever i en icke-mångkulturell kontext. Eftersom de flesta studier inom ämnet gjorts på elever som lever bland mångkultur, skulle det vara önskvärt med fler studier på elever som inte gör det. Denna studie har inriktat sig på den svenska kontexten. Framtida studier skulle kunna göra en jämförelse med hur det ser ut i andra länder för att exempelvis se om den svenska sekulära kontexten skiljer sig från andra kontexter.

Av elevernas utsagor framträder mediabildens roll i skapandet av ett "vi och dom" och kopplingen till den politiska arenan. Majoriteten av eleverna har ingen erfarenhet av invandrare och andra kulturer i deras vardagsmiljö. Bilden av andra religioner och personer med invandrarbakgrund, i synnerhet

muslimer, kopplas exempelvis samman med medias rapporteringar av gängkriminalitet. För framtida studier skulle det också vara av intresse att undersöka mediabildens roll i skapandet av ett ”vi och dom”.

Resonemanget kring kopplingen mellan de två eleverna i denna studie som växt upp i en religiös kontext och ökad tolerans mot andra religiösa livsåskådningar skulle behöva utforskas vidare. Av den anledningen föreslår jag att framtida forskning ska fokusera även på den parametern, tillsammans med ovan nämna förslag.

Ur en didaktisk synpunkt skulle det också vara önskvärt att fundera kring hur utbildning i religionskunskap och ämnesöverskridande inom skolan som helhet kan motverka skapandet av ett ”vi och dom” och således arbeta för en inkluderande människosyn utifrån värdegrunderna som svensk skola förespråkar. Mitt förslag är således också att framtida forskning bör studera hur ungdomar skapar ett ”vi och dom” kopplat till andra etniciteter med syfte att finna orsaker för att kunna förebygga konflikter i det mångkulturella samhälle som Sverige numera är, både i skolor där eleverna är vana vid mångkultur och vid skolor där eleverna inte är det.

Referenser

af Burén, Ann. 2015. *Living simultaneity: On religion among semi-secular Swedes*. Göteborg: Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet. [Living Simultaneity: On religion among semi-secular Swedes \(gu.se\)](http://gu.se)

Bevelander, Pieter. och Otterbeck, Jonas. 2010. Young people's attitudes towards Muslims in Sweden. *Ethnic and Racial Studies*, 33(3): 404 – 425. <http://dx.doi.org/10.1080/01419870802346048>

Boréus, Kristina. och Kohl, Sebastian. 2021. Innehållsanalys. I Boréus, Kristina. och Bergström, Görran (red.). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur AB, 49 – 92

Brömssen, Kerstin. V. 2003. *Tolkningar, förhandlingar och tystnader: elevers tal om religion i det*

mångkulturella och postkoloniala rummet. Göteborg: Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet. <http://hdl.handle.net/2077/10525>

Burr, Vivien. 2015. *Social Constructionism*. 3. Uppl. London: Routledge

De los Reyes, Paulina. 2005. *Bortom vi och dom: teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering; rapport*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Mittuniversitetet. [Bortom vi och dom : Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering : rapport \(diva-portal.org\)](#)

Einarsson, Charlotta. 1996. *Konfliktgrupper mellan grupper: teorier om intergruppskonflikter*. Linköping: Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet. [FULLTEXT01.pdf \(diva-portal.org\)](#)

Fhanér, Stig. 2010. *Bilder av människan*. Stockholm: Natur & Kultur

Gillham, Bill. 2008. *Forskningsintervjun: Tekniker och genomförande*. 1:2. Uppl. Lund: Studentlitteratur AB

Gustafson, Katarina. 2006. *Vi och dom i en skola och stadsdel: Barns identitetsarbete och sociala geografier*. Uppsala: Institutionen för pedagogik, Uppsalas universitet. [Vi och dom i skola och stadsdel : Barns identitetsarbete och sociala geografier \(diva-portal.org\)](#)

Jensdotter, Linnea. 2021. *Religion och politik i hybrida mediemiljöer: En analys av kommentarer till nyheter om Miljöpartiet, Kristdemokraterna och Sverigedemokrater på Facebook*. Uppsala: Teologiska institutionen, Uppsala universitet. [Religion och politik i hybrida mediemiljöer : En analys av kommentarer till nyheter om Miljöpartiet, Kristdemokraterna och Sverigedemokraterna på Facebook \(diva-portal.org\)](#)

Jonsson, Jan O., Mood, Carina., och Treuter, Georg. 2022. *Integration bland unga – en mångkulturell generation växer upp*. Stockholm: Makadam förlag

Kittelman Flesner, Karin. 2015. *Religious education in contemporary pluralistic Sweden*. Göteborg: Institutionen för litteratur, idéhistoria och religion, Göteborgs universitet. [Religious Education in Contemporary Pluralistic Sweden | Skolporten](#)

Klingenberg, Maria & Lövheim, Mia. 2019. Religion i ungas liv: en introduktion. I Klingenberg, Maria & Lövheim. *Unga och religion – troende, ointresserade eller neutrala?* Malmö: Gleerups utbildning AB, s. 11 - 29

Ljungberg, Caroline. 2005. *Den svenska skolan och det mångkulturella – en paradox?* Malmö: Institutionen för tematisk utbildning och forskning, Linköpings universitet. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1404484/FULLTEXT02.pdf>

Lindberg, Jonas. och Axner, Marta. 2015. Religion och politik. I Lövheim, Mia. och Nordin, Magdalena (red.). *Sociologiska perspektiv på religion i Sverige*. Malmö: Gleerups Utbildning AB

Lindholm Schulz, Helena. 2002. *Krig i vår tid*. Lund: Studentlitteratur

Robertson, Alexa. 2018. Narrativanalys. I Boréus, Kristina. och Bergström, Göran (red.). *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text och diskursanalys*. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur AB: 219 - 249

Sjöborg, Anders. 2016. One needs to be free; making sense of young people's talk about religion in multicultural Sweden. *Journal of Religious Education*. 63(2-3): 117 – 128. doi: 10.1007/s40839-016-0020-6

Yuval-Davis, Nira. 2010. Theorizing identity: Beyond the 'us' and 'them' dichotomy. *Patterns of prejudice*. 44(3): 261 – 280. doi: 10.1080/0031322X.2010.489736

Högskolan i dalarna. 2017. *Forskningsetiska anvisningar för examens- och uppsatsarbeten vid Högskolan Dalarna*. [Kvalitetssystem – utkast \(du.se\)](#) (Hämtad 2023-02-16)

Bilagor

Bilaga 1: Intervjuguide

Inledande frågor

1. Är du medlem i något religiöst samfund? (ex. svenska kyrkan)
2. Känner du någon som tillhör någon annan religion? (vän, familjemedlem, bekant)
3. Vilken religion uppfattar du att du vet mest om?
4. Vilken religion uppfattar du att du vet minst om av världsreligionerna?
5. Vilken religion uppfattar du att du vet mest om av nyreligiösa rörelser?
(Har du någon uppfattning om dom?)
(Vad tänker du om dom?)

Frågor om andras tro

6. Varför tror du att en människa blir religiös?
7. Enligt dig, finns det någon skillnad på någon som är religiös och någon som inte är det?
(Tror du att en icke religiös människa kan hämta inspiration från religion i vissa frågor/lagar/regler?)
(Påverkas man mer mot dom man umgås med)
8. Tror du att religiositet är något som man vill hålla för sig själv?
9. Har du någon fördom om någon religiös person eller rörelse?
(Skulle du kunna umgås med någon som har annorlunda religiösa värderingar än vad du har?)
10. Tycker du att det är viktigt eller oviktigt att skapa en förståelse för andra religioner och andra sätt att se på världen?
11. Hur tror du att religion kan påverka samspelet mellan människor? (sammanföra, gemenskap, klyftor, olikheter)
12. Berätta om någon situation när du pratat med någon religiös person om dennes tro
13. Vad skulle du vilja fråga någon med en annan religiös trosuppfattning?

Vi och dom

14. Vilken religion uppfattar du som ”snällast”?
15. Vilken religion uppfattar du som ”elakast”?
16. Känner du någon känsla kring någon människa som tillhör en religion?
(exempelvis att du tycker synd om den)
17. Vilka egenskaper ska en människa ha för att du ska känna gemenskap med den?
18. Tror du att religion är ett fritt val?
19. Finns det någon egenskap som en människa kan ha som gör att du inte känner gemenskap med den?
20. Har religion någon betydelse för hur du känner gemenskap med andra?
21. Om jag säger ”vi och dom” kopplat till religion. Vad säger du då?

Bilaga 2: Informationsbrev

Information till deltagare om undersökning av ungas relation till religiösa människor och rörelser

Om studien:

- Studiens syfte är att undersöka gymnasieelevers tankar kring individer och grupper som de uppfattar som religiösa.
- Studien fokuserar särskilt på hur gymnasieelever med en svensk bakgrund, och som inte går i en mångkulturell skola, uttrycker sin relation till religion.

Vad förväntas av dig som deltagare:

- Att du låter mig spela in intervjun.

- Att du låter högskolan i Dalarna förvara informationen i en elektronisk databas för analys i ett forskningssyfte.
- Att du låter mig använda citat som du sagt under intervjun i uppsatsen.
- Ditt deltagande är anonymt.
- Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt.
- Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering.

Hur det du säger i intervjuerna kommer att behandlas:

Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan i Dalarna. Undersökningen är forskningsetiskt granskad av Forskningsetiska nämnden vid Högskolan Dalarna. Uppsatsen kommer att läsas av handledare i uppsatsen samt studenter som läser kursen. Den kommer även att publiceras i diva portalen, som är en plattform med samlade uppsatser från studenter. Du kommer också att få läsa den om du önskar. Innan publicering kommer du att erbjudas läsa igenom utkastet och godkänna om du önskar.

Högskolan i Dalarna är ansvarig för behandlingen av personuppgifter i samband med uppsatsen. Som deltagare i undersökningen har du enligt Dataskyddsförordningen (GDPR) rätt att få information om hur dina personuppgifter kommer behandlas. Du har också rätt att ansöka om ett så kallat registerutdrag, samt att få eventuella fel rättade. Vid frågor om behandlingen av personuppgifter kan du vända dig till Högskolans dataskyddsbud.

Har du några frågor?

Ansvariga för undersökningen är:

Anna Andersson, lärarstudent på högskolan i Dalarna

Mail: h20aanna@du.se

Telefonnummer: 070 236 42 42

Fredrik Jahnke, universitetslektor i religionskunskap och handledare för uppsatsen

Mail: fja@du.se

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått muntligt och skriftlig information om studien och har haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen.

- Jag samtycker till att:
- delta i studien om ungas relation och attityd till religion
 - att uppgifter om mig behandlas på det sätt som beskrivs i studieinformationen
 - följande personuppgifter samlas in: namn, e-post och telefonnummer
 - personuppgifter kommer att användas endast i syfte för kommunikation
 - de insamlade uppgifterna kommer att bevaras till dess att uppsatsen är examinerad och godkänd

Plats och datum	Underskrift

Ansvarig för studien

Ort och datum: _____

Namnteckning: _____